

Al doende telt men

Vrijwilligers in de Monitor Kleine Landschapselementen

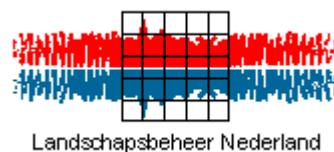

Marijke van Woerkom
AV 2006 - 32

**Al doende telt men
Vrijwilligers in de Monitor Kleine Landschapselementen**

**Marijke van Woerkom
801009 968 070
AV 2006 - 32
F500-725**

**Begeleiding:
Dr. E. Turnhout, Forestry and Nature Policy, Wageningen Universiteit
Drs. M.S. Pels, Landschapsbeheer Nederland**

Voorwoord

Als eerste wil ik de vrijwilligers bedanken die hebben meegewerkt aan de interviews. Hun openheid en vertrouwen hebben mij gestimuleerd, niet alleen voor dit onderzoek maar ook daarbuiten.

Mijn begeleidsters Esther Turnhout en Muriël Pels hebben een belangrijke rol gespeeld bij het succesvol afronden van dit project. Ik wil hen beiden hartelijk bedanken voor de vele zinvolle gesprekken die we hebben gevoerd.

Graag wil ik mijn moeder bedanken. Zij is al 30 jaar actief IVN- vrijwilliger. Het enthousiasme van haar en haar collega's hebben me van kinds af aan geïnspireerd. Zij hebben mij al jong doen inzien dat vrijwilligers van onschatbare waarde zijn voor het behoud van de natuur.

Mijn vader heeft zich in de laatste week van dit project onvermoeibaar ingezet voor het verfraaien van het rapport. Zijn hulp was onmisbaar en ik ben hem zeer dankbaar daarvoor.

Tot slot wil ik Harm bedanken voor zijn vertrouwen en geduld.

Marijke van Woerkom.

Augustus 2006.

Tellers

Doeners

Gidsen

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
1. Inleiding.....	3
1.1 Aanleiding en probleemschets.....	3
1.2 Opbouw van het rapport	4
2. Monitor Kleine Landschapselementen.....	5
2.1 Landschapsbeheer Nederland	5
2.2 Monitor Kleine Landschapselementen	6
3. Vrijwilligers	9
3.1 Algemene trends in vrijwilligerswerk	9
3.2 Vrijwilligers.....	10
3.2.1 Motieven	10
3.2.2 Het vrijwilligerskwadrant	12
3.2.3 Natuurbeelden.....	13
3.3 Vrijwilligers in natuur en landschap.....	14
3.3.1 De landschapsonderhoud-vrijwilliger	14
3.3.2 De soortenbeheer-vrijwilliger	16
3.3.3 Vrijwilligers vergeleken.....	18
3.5 Conceptueel kader en onderzoeksvragen	19
4. Methodologie.....	21
4.1 Interview	21
4.2 Operationalisatie.....	22
5. Interviewgegevens volgens het theoretisch kader	25
5.1 Kennismaking met de individuele vrijwilligers.....	25
5.2 Motieven van de vrijwilligers.....	26
5.2.1 Functies van vrijwilligerswerk.....	27
5.2.2 Functies van de Monitor Kleine Landschapselementen.....	30
5.3 Natuurbeelden van de vrijwilligers.....	31
5.4 Het vrijwilligerskwadrant	36
5.5 Vergelijking van motieven en vrijwilligerskwadrant	38
6. Discussie	41
6.1 Motieven en natuurbeelden van de MKLE- vrijwilliger	41
6.1.1 Motieven	41
6.1.2 Natuurbeelden.....	43
6.2 Natuurvrijwilligers in het vrijwilligerskwadrant	45
6.2.1 Het vrijwilligerskwadrant	45
6.2.2 Vergelijking individuele vrijwilliger op vrijwilligerskwadrant en motieven.....	46
6.3 De functionele benadering van vrijwilligerswerk.....	47
7. Conclusie en aanbevelingen.....	49
7.1 Conclusies.....	49
7.2 Aanbevelingen.....	50
Literatuurlijst.....	51
Bijlagen	i
A Lijst van geïnterviewde vrijwilligers	i
B Interviewvragen vrijwilligers MKLE.	ii
C Motivatie aanvullingen antwoorden.	vi
D Analyse van functies in de vragenlijst van het kwadrant.	vii

Samenvatting

Landschapsbeheer Nederland heeft een ambitieus project ontwikkeld: de Monitor Kleine Landschapselementen (MKLE). Dit is een landsdekkend meetnet voor kleine landschapselementen. Voor de invulling van deze Monitor moet nogal wat arbeid verricht worden. Er is bewust gekozen om deze monitoring door vrijwilligers te laten uitvoeren, onder andere vanwege het kwaliteitsaspect. De literatuur onderscheidt twee typen natuurvrijwilligers: de soortenbeheerder voert allerhande monitoringsactiviteiten uit. De landschaponderhouder is actief met allerlei praktische werkzaamheden als knotten. Deze typen vrijwilligers verschillen in motieven en natuurbeelden.

Een praktische vraag ligt ten grondslag aan deze studie. Landschapsbeheer Nederland heeft een grote groep vrijwilligers, landschapsonderhouders. Willen deze vrijwilligers participeren in de MKLE, of zijn het de soortenbeheerders. Om een antwoord geven op deze vraag is onderzoek gedaan naar drie kenmerken van vrijwilligers: natuurbeelden, motieven en het vrijwilligerskwadrant ontwikkeld door CIVIQ. Dit kwadrant beschrijft vier typen vrijwilligers aan de hand van motieven en kwaliteiten. Tevens geeft het kwadrant aanwijzingen voor bijvoorbeeld werving. In deze studie is de functionele benadering van vrijwilligerswerk gekozen voor het ordenen van motieven. Er zijn tien vrijwilligers geïnterviewd, die allen hebben geparticipeerd in een proefinventarisatie van de MKLE.

De MKLE- vrijwilligers hebben uiteenlopende motieven voor hun reguliere activiteit, zij noemen alle functies van vrijwilligerswerk. Op basis van de kapitaal vergrotende en de sociaal aanpassende functie zijn er drie groepen te herkennen. De soortenbeheer vindt de kapitaal vergrotende functie belangrijk, voor de landschaponderhouder speelt de sociaal aanpassende functie een grote rol. Dit onderzoek beschrijft een derde groep, de gids. Voor deze groep zijn beide functies belangrijk. Alle vrijwilligers noemen ook motieven in de ego- defensieve en de waarde-expressieve functie. Deze functies lijken echter niet activiteit gebonden.

Vrijwilligers participeren in meerdere activiteiten. Voor deze activiteiten hebben ze soms dezelfde motieven. Het kan echter ook zo zijn dat een activiteit functies vertegenwoordigt die een vrijwilliger in ander werk als minder belangrijk ervaart. In een veranderde context of situatie kunnen functies die in eerste instantie minder belangrijk leken, naar voren komen als hoofdmotivatie. Dit wordt bevestigd door de motieven die de vrijwilligers hebben voor de Monitor Kleine Landschapselementen. De vrijwilligers benadrukken dat de Monitor uitdagingen biedt die in het reguliere werk niet spelen. De landschapsonderhouders willen graag kennis opdoen, terwijl de soortenbeheerders in het sociale aspect zijn geïnteresseerd. In de praktijk betekent dat er een brede groep vrijwilligers potentieel geïnteresseerd is in de MKLE, ook landschapsonderhouders.

De positie in het vrijwilligerskwadrant wordt bepaald aan de hand van een vragenlijst. Deze lijst bleek verschillende onvolkomenheden te bevatten. De resultaten met betrekking tot het kwadrant zijn daarom niet goed bruikbaar. Het is de moeite waard om een goede vragenlijst te ontwikkelen. Vrijwilligers zijn namelijk het best te werven door hen aan te spreken op hun persoonlijke motieven. Zij zoeken doelgericht activiteiten die aansluiten op deze beweegredenen. Het is daarom zinvol om voor een taak of activiteit een specifiek vrijwilligersprofiel te ontwikkelen. Het kwadrant kan daarbij een zinvolle bijdrage leveren.

Trefwoorden: vrijwilligers, motieven, natuurbeeld, vrijwilligerskwadrant, functionele benadering.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en probleemschets

Nederland kent een brede maatschappelijke participatie in vrijwilligerswerk. In 1995 zei maar liefst 48% van de bevolking ouder dan twaalf jaar wel eens vrijwilligerswerk te doen. Ondanks deze brede spreiding van maatschappelijke participatie, komen er uit de praktijk steeds meer bezorgde geluiden over een toenemend tekort aan vrijwilligers. Zowel het vrijwilligers werven als vasthouden is moeilijker geworden, wat een vergrijzing van het vrijwilligersbestand tot gevolg heeft (Knulst & van Eijck, 2001). Vrijwilligerswerk is traditioneel gezien een onderdeel van de verzorgingsstaat, maar de grote sociale controle uit de zestig- en zeventiger jaren van de vorige eeuw bestaat niet meer. Op de motieven voor vrijwilligerswerk die toen als vanzelfsprekend werden beschouwd kan nu geen aanspraak meer worden gemaakt..

Er is een aantal redenen te noemen voor de afname van het aantal vrijwilligers (Dekker, 1999). Met de gestaag toenemende welvaart zijn westerse mensen meer bezig met hun eigen materiële situatie dan met het welzijn van de maatschappij; er is een individualiseringstrend in de samenleving gaande. De individuele vrijheid groeit door nieuwe technologieën, een toename van communicatiemogelijkheden en mobiliteit. Dit brengt een grote keuzevrijheid met zich mee. Kenmerkend voor de huidige samenleving is flexibiliteit voor invulling van zowel het zakelijk- als privéleven (de Vos, 2002). Mensen zoeken afwisseling in werk, sociale contacten en vrije tijd. Er is een steeds breder scala aan alternatieve activiteiten voor burgers om hun interesses en affiniteiten vorm te geven. Als gevolg hiervan is de binding aan organisaties steeds vaker een tijdelijk verband; burgers willen hoppen en shoppen tussen activiteiten (de Hart, 2005). Tijdsgebrek is een andere belangrijke reden om geen vrijwilligerswerk te doen. Werk, gezin, studie of andere persoonlijke omstandigheden vragen te veel tijd (de Vos, 2002).

De Vos (2002) concludeert in zijn studie naar vrijwilligers dat de individuele mens wordt gestimuleerd door hem of haar aan te spreken op de eigen beweegredenen en interesses. Het is dus van belang om te weten wat de interesses en motieven zijn van (potentiële) vrijwilligers, om ze op grond daarvan te stimuleren (meer of ander) vrijwilligerswerk te gaan doen. CIVIQ, een landelijk adviesbureau op het gebied van vrijwillige inzet, heeft een kwadrant ontwikkeld dat hierbij aansluit. Het kwadrant onderscheidt vier typen vrijwilligers op basis van individuele motieven en kwaliteiten (Kuperus, 2005). Tevens beschrijft het kwadrant voor deze typen vrijwilligers onder andere verschillende wervingsmethoden.

Landschapsbeheer Nederland heeft in deze tijd van afnemende vrijwilligersaantallen een ambitieus project ontwikkeld; de Monitor Kleine Landschapselementen (In deze studie steeds kort aangeduid met MKLE). Dit is een landschapsdekkend meetnet van kleine landschapselementen. Uiteraard brengt deze monitoring een grote hoeveelheid werk met zich mee. Er is bewust gekozen om deze monitoring door vrijwilligers te laten uitvoeren. Deze werkwijze vergroot de betrokkenheid van de lokale bevolking, zodat de meetmethode duurzamer is. Het kwaliteitsaspect speelt ook een belangrijke rol. Lokale vrijwilligers zijn vaak goed op de hoogte van de plaatselijke situatie. Door deze mensen in te zetten wordt die kennis gebruikt. Ook kennen zij de eigenaren van de kleine landschapselementen, wat het inventarisatieproces kan versnellen. Ten slotte is het financieel niet haalbaar om betaalde krachten in te zetten voor de MKLE (Dijkstra *et al.*, 2003).

In de literatuur als de praktijk worden twee typen natuur en landschap vrijwilligers beschreven: de soortenbeheer-vrijwilligers en de landschapsonderhoud-vrijwilligers. Soortenbeheer-vrijwilligers voeren allerhande monitor activiteiten uit (SOVON, 1998). Meer praktische werkzaamheden, zoals het knotten van wilgen, worden uitgevoerd door de landschapsonderhoud-vrijwilligers. Uit onderzoek blijkt dat beiden type vrijwilligers

verschillende motieven hebben om het vrijwilligerswerk te doen. Tevens is er een verschil in natuurbeeld (Filius *et al.*, 2000). Landschapsbeheer Nederland heeft een groot vrijwilligersbestand, waarvan de meeste vrijwilligers actief zijn in het landschapsonderhoud. Het is de vraag of deze vrijwilligers zich willen inzetten voor de monitoring van kleine landschapselementen.

Het is gebleken dat vrijwilligers graag aangesproken worden op eigen motieven en beweegredenen. Voor een succesvolle werving is het daarom zinvol om inzicht te krijgen in de motieven, natuurbeelden, en kwadranttypen van vrijwilligers in de Monitor Kleine Landschapselementen (MKLE). Deze informatie levert een bijdrage aan de profielontwikkeling van vrijwilligers voor de MKLE, waarmee de werving van vrijwilligers op persoonlijke gegevens aansluit.

Doelstelling

Het doel van deze studie is om inzicht te krijgen in de motieven en natuurbeelden van vrijwilligers die hebben geparticipeerd in de Monitor Kleine Landschapselementen. Daarnaast is het zinvol om weten of de natuurvrijwilligers gekarakteriseerd kunnen worden aan de hand van de vrijwilligerskwadrant.

1.2 Opbouw van het rapport

Hoofdstuk twee beschrijft de achtergrond van het vraagstuk Landschapsbeheer Nederland en het project de Monitor Kleine Landschapselementen.

Hoofdstuk drie schetst theorie over vrijwilligers en natuurvrijwilligers specifiek. Het hoofdstuk wordt afgesloten met het conceptueel kader en de onderzoeksvragen. Het conceptueel kader bespreekt de theoretische begrippen, motieven, natuurbeelden en vrijwilligerskwadrant ten opzichte van elkaar.

Hoofdstuk vier beschrijft de methodiek. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een semi-structureerd interview om de motieven en natuurbeelden van de vrijwilligers te bepalen. Een schriftelijke vragenlijst, ontwikkeld door CIVIQ, bepaalt de positie van de vrijwilligers in het kwadrant.

Hoofdstuk vijf beschrijft de resultaten. Aan de hand van de begrippen uit het conceptueel kader wordt de informatie uit de interviews geordend.

Hoofdstuk zes discussie reflecteert op de gebruikte methodiek, onder andere de functionele benadering van vrijwilligerswerk. Verder wordt er een vergelijking van informatie uit de interviews en de literatuur.

Het rapport wordt afgesloten met een hoofdstuk conclusies. Dit hoofdstuk geeft antwoord op de onderzoeksvragen.

2. Monitor Kleine Landschapselementen

Dit hoofdstuk beschrijft de geschiedenis van Landschapsbeheer Nederland. Paragraaf 2 bespreekt het project Monitor Kleine Landschapselementen.

2.1 Landschapsbeheer Nederland

Het vrijwillig landschapsbeheer ontstaat na de tweede wereldoorlog. In de oorlog zijn veel landschapselementen verwaarloosd of beschadigd. Op kleine schaal beginnen vrijwilligers met het herstel van deze elementen. Boeren, rietsnijders, griendwerkers en aanverwante beroepsuitoefenaars blijven echter tot 1960 de belangrijkste landschapbeheerders. De vrijwilligers zijn met name actief rondom de grote steden (Volker *et al.*, 1998). Het beheer is gericht op het verkrijgen van producten als wilgentenen, brandhout, hout voor afrasteringen, riet voor dakbedekkingen. Met de komst van de mechanisatie en vergaande specialisatie veranderen de productiesystemen op boerenbedrijven. De zelfvoorzienendheid van het boerenbedrijf op ambachtelijke basis is niet meer noodzakelijk, daarmee neemt de behoefte aan bijvoorbeeld hakhout af. Zodoende krijgt het beheer van natuur en landschap een grote achterstand. Door de aantasting van milieu, natuur en landschap krijgt het belang van natuurbeheer in de jaren '60 een nieuwe impuls. In combinatie met toenemende vrije tijd en mobiliteit leidt deze ontwikkeling bij de bevolking tot een groeiende belangstelling voor vrijwillig landschapsbeheer. De eerste knotwilgacties worden georganiseerd. Vanaf 1972 worden deze acties ondersteund door de ANWB, IVN, Vereniging Natuurmonumenten en Stichting Natuur en Milieu. Op deze manier laten zij mensen kennis maken met het vrijwillig natuurbeheer. Het aantal activiteiten en vrijwilligers neemt toe (Volker *et al.*, 1998).

In 1976 richtten de organisaties gezamenlijk het Landelijk Overleg Vrijwillig Landschapsbeheer (LOVL) op, met als doel van LOVL landschapsbehoud. Het landschapsonderhoud wordt duidelijker georganiseerd. Bij een groot deel van deze activiteiten zijn Stichtingen Landschapsbeheer betrokken. Zij doen vooral het coördinerende werk. In de jaren 80 van de vorige eeuw wordt het doel verbreed met bevorderen van het contact met boeren en uitstraling naar gemeenten en waterschappen. Ook de coördinatie van vrijwilligerswerk valt in het takenpakket. In 1982 is het samenwerkingsverband LOVL gegroeid tot 11 provinciale Stichtingen Landschapsbeheer.

Begin jaren '90 doet de ecologische hoofdstructuur zijn intrede, maar het toenmalige ministerie Landbouw, Natuurbeheer en Visserij toont weinig belangstelling voor landschapsbeleid. Het landelijke bureau richt zich dan ook voornamelijk op beïnvloeding van het rijksbeleid. De provinciale stichtingen stimuleren en ondersteunen plaatselijke vrijwilligersgroepen. Ook begeleiden zij gemeentes bij het opstellen van landschapsbeleidsplannen en bieden het ministerie van LNV ondersteuning bij het afsluiten van onderhoudsovereenkomsten met particulieren. Met het uitbrengen van de Nota Landschap van het ministerie van LNV in 1992 verandert de rol van het toen Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer (LONL) en wordt de doelstelling van LONL verbreed met cultuurhistorie. Duurzaamheid en identiteit van het landschap worden de leidende principes. Ook agrarisch natuurbeheer komt in de belangstelling. Het project weidevogels gaat van start. Met behulp van vrijwilligers worden nesten van broedvogels beschermd. Vrijwilligers kunnen zich dan zowel inzetten voor algemeen landschapsonderhoud als voor soortenbescherming. Vanaf 1995 draagt de landelijke organisatie de naam Landschapsbeheer Nederland en wordt in 1998 het officiële samenwerkingsverband van de 12 provinciale Stichtingen.

Landschapsbeheer Nederland is uitgegroeid tot een advies- en uitvoeringsorganisatie en een kennisnetwerk. Ervarings- en uitvoeringskennis wordt gecombineerd met kennis van processturing en wetenschappelijke kennis. De rol van Landschapsbeheer Nederland is die

van procesarchitect (Alleijn & van Heuven, 2001). De huidige activiteiten van Landschapsbeheer Nederland zijn ondergebracht in vier kernprogramma's (www.landschapsbeheer.nl):

- Dat doen we samen: samen met grondeigenaren werken duizenden vrijwilligers aan beheer, herstel en ontwikkeling van het landschap. Landschapsbeheer zorgt voor opleiding, begeleiding, gereedschap en veilige omstandigheden voor haar vrijwilligers.
- Maak je erf goed: met kennis en middelen stimuleert Landschapsbeheer de ecologische ontwikkeling van de grond waarop wij wonen en werken en zorgt zo voor een evenwicht tussen mens en natuur.
- Ruimte voor plant en dier: Landschapsbeheer streeft naar een integrale landschapszorg met speciale aandacht voor het verbeteren van leefgebieden van bedreigde en/of streekeigen plant- en diersoorten.
- Bakens in de tijd: Landschapsbeheer stimuleert het beheer van natuurlijke en culturele landschapselementen.

Landschapsbeheer Nederland heeft een indeling van haar vrijwilligers gemaakt op basis van de verschillende activiteiten (Kruk, 2003):

- Vrijwilligers actief in onderhoud van landschapselementen;
- Groepen die zich inzetten voor het soortenbeheer;
- Monitorings- c.q. inventarisatievrijwilligers;
- Kennisvrijwilligers (deze zijn zelf niet per definitie actief in het landschap, maar maken deel uit van overlegstructuren). Zij kunnen een belangrijke 'denktank' vormen.
- Voorlichtingsvrijwilligers, die in enigerlei vorm voorlichting geven over natuur en landschap.

In het huidige vrijwilligersbeleid van Landschapsbeheer Nederland zijn de eerste drie typen van belang. Op basis van de kennis van medewerkers van de provinciale Stichtingen Landschapsbeheer is er een overzicht van de motieven opgesteld van de soortenbeheer en landschapsonderhoud-vrijwilligers (Landschapsbeheer Nederland, 2000). Deze motieven worden besproken in hoofdstuk 3.

2.2 Monitor Kleine Landschapselementen

Verscheidene actuele beleidsnota's benadrukken het belang van het verbeteren van de kwaliteit van het landschap. In de Vijfde Nota ruimtelijke Ordening, Structuurschema Groene Ruimte 2 en Mensen voor Natuur, Natuur voor Mensen komt naar voren dat de overheid inzicht wil in de ontwikkelingen in de landschapskwaliteit. Landschapselementen vormen belangrijke bouwstenen van het landschap en het (sluipende) proces van het verdwijnen van landschapselementen doet afbreuk aan de kwaliteit en functies van de landschappen. Er is echter onvoldoende inzicht in de veranderingen in landschapselementen en het beleid heeft weinig vat op dit proces (Dijkstra *et al.*, 2002).

Landschapsbeheer Nederland en Alterra hebben het initiatief genomen voor het ontwikkelen van de Monitor Kleine Landschapselementen (MKLE). Kleine landschapselementen zijn punt-, lijn- en vlakelementen met een maximale grootte van 5 ha, die een groene of blauwe component bezitten en die gelegen zijn buiten de bebouwde kom. Elementen groter dan 5 ha zijn goed gemonitord in onder andere Bodem- en Bosstatistiek. De Monitor Kleine Landschapselementen kan een rol spelen bij het ontwikkelen en toetsen van het beleid, daarnaast kunnen beheerorganisaties gebruik maken van de informatie voor de planning en uitvoering van het beheer (Dijkstra *et al.*, 2002). Daarbij zijn verschillende partijen zijn geïdentificeerd:

- Wetenschappers en particuliere gegevensverzamelende organisaties (PGO's).
- Overheden: Rijk, provincie en gemeente.
- Plannenmakers en adviesbureaus.

- Beheerders, provinciale stichtingen landschapsbeheer, waterschappen, terreinbeherende instanties, vrijwilligers.
- Het 'grote' publiek.

Belangrijk bij de ontwikkeling van een Monitor Kleine Landschapselementen is de verschillende informatiebehoefte van de betrokken partijen. Er is met name een verschil tussen de nationale en regionale informatievraag: Het doel op nationaal niveau is het signaleren van ontwikkelingen in toestand en kwaliteit van landschappen, tevens het monitoring en evaluatie van het beleid. Dit kan bereikt worden door middel van een landelijke steekproef. Het doel op regionale schaal daarentegen is praktischer; waar liggen welke elementen, wat is de kwaliteit en onderhoudstoestand, welke elementen hebben onderhoud nodig en wat kost dat. Een goede methode hiervoor is een uitgebreide vlakdekkende veldinventarisatie. Eind 2002 is er door de Stuurgroep MKLE besloten zich vooral te richten op de doelgroepen binnen het regionale en lokale niveau. Doelgroepen op nationaal niveau kunnen worden bediend door selectie en aggregatie van gegevens (Dijkstra *et al.*, 2003).

Een landelijk vlakdekkende monitoring betekent dat er veel arbeid verricht moet worden. Er is bewust gekozen om deze inventarisaties door vrijwilligers te laten uitvoeren. Ten eerste is het financieel niet haalbaar om betaalde krachten in te zetten. Ten tweede vergroot deze werkwijze de betrokkenheid van de lokale bevolking zodat deze meetmethode duurzaam is. Ten derde speelt kwaliteitsaspect een belangrijke rol. Lokale inventariseerders kennen vaak de plaatselijke situatie goed, van deze kennis kan gebruik worden gemaakt. Ook kennen zij de eigenaren van de kleine landschapselementen, dat kan het proces versnellen.

Proefinventarisaties

Om de haalbaarheid van de Monitor te toetsen, hebben Alterra en LBN in 2003 in de gemeenten Gorssel en Uithoorn proefinventarisaties uitgevoerd. Bij de werving van de vrijwilligers is samengewerkt met de betreffende organisaties van Landschapsbeheer, namelijk Landschapsbeheer Gelderland en Landschap Noord Holland. De communicatie naar de potentiële vrijwilligers is via verschillende kanalen gegaan, elk met ander resultaat. Binnen de bestaande autonome vrijwilligersgroepen (Uithoorn en Gorssel) als IVN, Vogelwerkgroep, scouting, natuurwerkgroepen zijn vrijwilligers gevonden. De plaatselijke gemeenten hebben de groepen aangeschreven en de verdere communicatie verzorgd. In Uithoorn is een poging gedaan om via de lokale media vrijwilligers te vinden, dit is niet gelukt. In de Schermer is geprobeerd vrijwilligers te werven via de coördinatoren van vrijwilligersgroepen. Dit leverde niet het gewenste resultaat op. Vervolgens is er direct binnen de vrijwilligersgroepen geworven. Hierbij zijn voldoende mensen gevonden, zowel binnen knotploegen als vogelwerkgroepleden. Daarnaast hebben mensen meegeholpen uit werkgelegenheidsprojecten.

De veldinventarisaties zijn vooraf gegaan door een instructie aan de vrijwilligers. De instructie bestaat uit een meer theoretische uitleg verzorgd door Alterra en een veldgedeelte begeleid door Landschapsbeheer Nederland, onder andere een gemeenschappelijke opname van een element. Aan het eind van de instructie konden de vrijwilligers de veldkaarten meenemen. Ieder kon zelf bepalen hoeveel elementen men wilde inventariseren en of ze dit in groepsverband wilden doen of alleen. Gedurende de eerste inventarisatierondes hebben de onderzoekers telefonische vragenrondes gehouden om te voorkomen dat vrijwilligers vast zouden lopen op moeilijkheden en vragen. Er waren geen moeilijkheden, wel veel vragen. Deze vragen konden per telefoon worden beantwoord. Dit heeft er toe geleid dat het opnameformulier, legenda's en gids zijn aangepast (Oosterbaan *et al.*, 2004).

Als afsluiting van de inventarisatieperiode heeft er op de verschillende lokaties een evaluatie plaatsgevonden. Hierbij kwam onder andere de kwaliteit van de waarnemingen aan de orde. Voor de vrijwilligers was er de kans om vragen te stellen. De vrijwilligers werden bedankt door middel van een kaart met de ingemeten elementen en een boek.

3. Vrijwilligers

Dit hoofdstuk behandelt de theorie van vrijwilligers in het algemeen en de natuurvrijwilligers in het bijzonder. De eerste paragraaf beschrijft de geschiedenis van het Nederlandse vrijwilligerswerk. Paragraaf twee bespreekt de theoretische begrippen die in dit onderzoek centraal staan: de motieven voor vrijwilligerswerk, de natuurbeelden en het vrijwilligerkwadrant. Het conceptueel kader en de onderzoeksvragen sluiten het hoofdstuk af.

3.1 Algemene trends in vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk is werk dat onbetaald en onverplicht verricht wordt, ten behoeve van anderen of van (de kwaliteit van) de samenleving in het algemeen, in enig georganiseerd verband (definitie van CRM, 1980). Nederland kent een brede maatschappelijke participatie in vrijwilligerswerk. In 1995 zei liefst 48% van de bevolking boven de 12 jaar wel eens vrijwilligerswerk te doen. Ondanks deze brede verspreiding en continuïteit in participatiecijfers, komen er uit de praktijk steeds meer bezorgde geluiden over een toenemend tekort aan vrijwilligers. Zowel vrijwilligers werven als vasthouden is moeilijker geworden, met name jongeren en drukke tweeverdienergezinnen zijn moeilijk te motiveren voor vrijwilligerswerk. Dit heeft een vergrijzing van het vrijwilligersbestand tot gevolg (Knulst & van Eijck, 2001).

Lindeman (1996) beschrijft de geschiedenis van het vrijwilligerswerk, in het bijzonder voor de gezondheid- en welzijnsector. Het vrijwilligerswerk in zijn huidige vorm begint in de tweede helft van de negentiende eeuw. Tot dan is vrijwilligerswerk voornamelijk een erebaantje voor een klein aantal personen met hoge maatschappelijke functies. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw tot de Tweede Wereldoorlog werd dit werk steeds meer overgenomen door kerkelijke, levenbeschouwelijke en politieke organisaties. De periode na de Tweede Wereldoorlog wordt gekenmerkt door de opkomst en de latere crisis van de verzorgingstaat. De ontwikkeling van de verzorgingstaat resulteert in een toenemende, maar ook afnemende belangstelling voor vrijwilligerswerk vanuit de overheid en instellingen (Lindeman, 1996). Na de Tweede Wereldoorlog breidt de overheid het stelsel van sociale voorzieningen verder uit, bijvoorbeeld voor de zorg voor ouderen, zieken, de werklozen en de arbeidsongeschikten. Vrijwilligerswerk is dan allang niet meer voor dienaren van de kerk of leden van de gegoede burgerij, door de gehele bevolking zijn mensen actief. De hulpverlening wordt geprofessionaliseerd en draait op opgeleide deskundigen. Als antwoord hierop ontstaan nieuwe vormen van vrijwilligerswerk door kritiek op het welzijnswerk en de behoefte aan inspraak. Vrijwilligerswerk verandert van karakter als de economische recessie de superverzorgingsstaat onbetaalbaar maakt. Mantelzorg is weer noodzakelijk. Rond de eeuwwisseling groeit het verzet tegen het opkomende individualisme en ik-ik-ik-mentaliteit (de Vos, 2002).

Individualisme betekent dat men in toenemende mate zelfstandig keuzen mag en wil maken. Het is een historische ontwikkeling die heden ten dage in een stroomversnelling lijkt te zijn gekomen door de toegenomen welvaart, ontkerkelijking, toegenomen opleidingsniveau en doordat de verzorgingstaat mensen minder afhankelijk van elkaar heeft gemaakt. Mensen beschikken daarom, mede door toename van hun autonomie, over een betrekkelijk groot aantal tijdbestedingsalternatieven. Dit geldt zowel in de onbetaalde als betaalde sfeer. In overeenstemming met deze ontwikkelingen hebben veel vrijwilligers voorkeur voor vrijblijvend werk, dat ze zelf kunnen indelen. Men wil zich inzetten, maar zich niet verplichten (Willems, 1994). De laatste jaren is er daarom een nieuw type vrijwilliger ontstaan naast de 'traditionele' vrijwilliger, de 'nieuwe' vrijwilliger. De traditionele vrijwilliger kenmerkt zich door sociale bewogenheid, de nieuwe vrijwilliger daarentegen is meer gericht op eigen ontwikkeling, bijvoorbeeld om de kans op een baan te vergroten. Met

name organisaties die draaien op de traditionele vrijwilligers kampen met een dalend aantal vrijwilligers (Lindeman, 1996).

Enkele algemene ontwikkelingen op de arbeidsmarkt kunnen een invloed hebben op het aanbod vrijwilligers. Steeds meer vrouwen treden toe op de arbeidsmarkt, waardoor zij over minder vrije tijd beschikken. Een andere mogelijke invloed van de arbeidsmarkt is de arbeidstijdverkorting. Door arbeidstijdverkorting hebben mensen met een betaalde baan meer vrije tijd. Dit zou een stijging in het aanbod van vrijwilligerswerk betekenen.

Ook mentaliteitsveranderingen spelen een rol in het aanbod van vrijwilligerswerk. De toenemende individualisering ging de laatste decennia gepaard met een sterke nadruk op het belang van eigen ontplooiing. Mensen die zich (niet voldoende) kunnen ontplooiën in hun dagelijks leven, zoeken dit in hun vrije tijd. Vrijwilligerswerk kan hierbij een rol spelen bij (Lindeman, 1996). Vrijwilligerswerk hoeft dus niet alleen uit een puur altruïstisch motief gedaan te worden, het kan ook grote persoonlijke voordelen opleveren (Lindeman, 1996).

Clary & Snyder (1991) hebben motieven van vrijwilligers geordend. Om niet in de klassieke discussie over motieven van vrijwilligerswerk, tussen altruïsme en eigen belang, te vervallen komen zij met een indeling aan de hand van functies van vrijwilligerswerk. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op verschillende motieven van vrijwilligers en de verschillende typen vrijwilligers.

3.2 Vrijwilligers

3.2.1 Motieven

Om een verklaring te vinden welke mensen vrijwilligerswerk doen is het zinvol om te kijken naar de verschillende aspecten van vrijwilligers en vrijwilligerswerk. Al veel onderzoek is gedaan naar de sectoren waarin vrijwilligers actief zijn, het type mens met elk eigen motieven en de (persoons-)kenmerken.

Lindeman (1996) geeft een veelgebruikte indeling van de sectoren waarin vrijwilligers actief zijn:

- Hulpverlening (sociale en psychische hulp aan zieken, ouderen en andere zorgbehoevenden, ook georganiseerde kinderopvang).
- Maatschappelijk belang (activiteiten op gebied van onderwijsinstellingen, kerkelijke organisaties, belangengroepen, actiegroepen, politieke organisaties). Natuurvrijwilligers passen in deze categorie.
- Recreatief gebied (sport, cultuur, hobby).
- Sociaal-cultureel gebied (buurt- clubhuis, jeugd/ jongerenwerk).

In deze sectoren werken verschillende type vrijwilligers met elk hun eigen overtuigingen en motieven. Willems (1993) geeft een samenvatting van in de literatuur genoemde benaderingen voor motieven van vrijwilligerswerk. Als eerste noemt hij de fundamentele benadering. In deze benadering zijn er drie verklaringen voor het pro-sociaal gedrag. Pro-sociaal gedrag is vrijwillig gedrag bedoeld om een ander ten goede te komen. Het zien van nood kan empathische gevoelens oproepen als sympathie of medelijden en aanzetten tot helpen. Dit hulpgedrag wordt meestal geïnterpreteerd als het dienen van eigenbelang, bijvoorbeeld om van het negatieve schuldgevoel af te komen. Ook de behoefte om sociale normen te volgen kan een belangrijke determinant van pro-sociaal gedrag zijn. Naast het eigen belang en het volgen van sociale normen is altruïsme een reden binnen de fundamentele benadering. Wanneer empathische gevoelens sterk genoeg zijn, zijn mensen gemotiveerd om anderen bij te staan, ongeacht de kosten en baten voor hen zelf.

Ten tweede noemt Willems (1993) de narratieve benadering; vrijwilligerswerk niet als innerlijke drijfveer, maar in het verlengde van de eigen interesses, ervaringen en bezigheden. In onderzoek naar vrijwilligerswerk ligt het accent niet op motieven in psychologische zin, maar het richt zich meer op de vraag hoe men vrijwilligerswerk ten opzichte van anderen rechtvaardigt en op de omstandigheden die bij het doen van

vrijwilligerswerk een rol spelen. De helft van de vrijwilligers noemt ‘instrumentele’ redenen: afleiding, sociale contacten en ontspanning. Het vrijwilligerswerk heeft te maken met hun vroegere, huidige of toekomstige beroep. De andere helft noemt vooral morele en normatieve redenen. Hierbij kunnen vier verschillende typen onderscheiden worden:

- Natural helpers: mensen die volgens de wederkerigheidsnorm het vanzelfsprekend vinden om burens en buurtgenoten te helpen.
- Noblesse oblige: wie het goed gaat moet armen en zwakken helpen.
- Vrijwilligers die religieus geïnspireerd zijn.
- Schulddelgers: men werkt bijvoorbeeld in de thuiszorg, omdat men vroeger zijn moeder op de oude dag verwaarloosd heeft.

Morele en normatieve redenen lijken vaker te worden genoemd naarmate het vrijwilligerwerk een meer informeel, los georganiseerd karakter heeft (Willems, 1994).

Als derde geeft Willems (1993) de functionele benadering. De functionele benadering wordt onder andere toegepast op attitudes en attitudeverandering, maar volgens Clary & Snyder (1991) kan ze ook zinvol zijn voor een beter begrip van de motivatie van vrijwilligers. Zij stellen dat deze benadering zich niet richt op de (uiteindelijke) drijfveren van dit gedrag, maar concentreert op de vraag welke functies het voor de betrokkenen vervult. Inzicht in welke functies een bepaald gedrag dient, kan inzicht geven in onderliggende motieven voor gedrag of een activiteit. Het uitgangspunt is dat een bepaald soort vrijwilligerswerk meerdere functies kan vervullen voor één persoon en verschillende functies voor verschillende personen. Clary & Snyder (1991) onderscheiden vier functies:

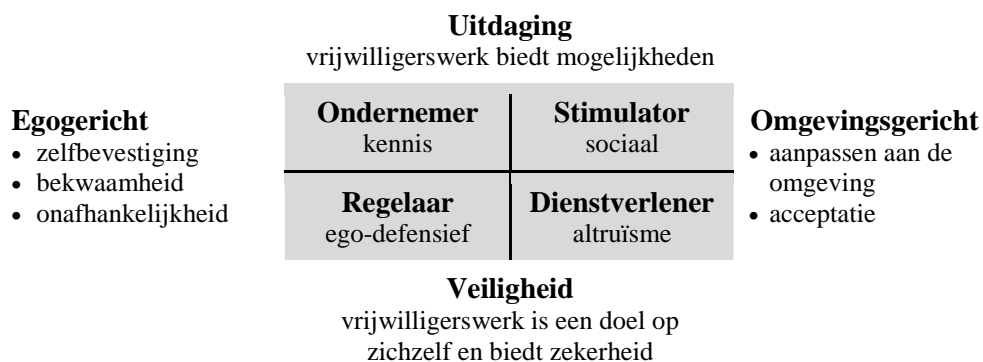
- Kapitaal-vergroten functie: deze functie is te vertalen in het gebruiken van eigen capaciteiten, het leren van nieuwe vaardigheden, eigen vorming en ontplooiing; iets doen dat uitdagend is, iets anders doen dan wat men doorgaans doet.
- Sociaal-aanpassende functie: nieuw of meer sociale contacten opdoen; omgaan met collega's; (nog) meedoen met het maatschappelijk gebeuren; door anderen gewaardeerd worden; ervaring opdoen voor een betaalde baan.
- Waarde-expressieve functie: het tonen van maatschappelijke en humanitaire betrokkenheid; het helpen van mensen in nood; tot uitdrukking brengen dat men vrijwilligerswerk belangrijk, zinvol en nuttig vindt. (tonen van betrokkenheid).
- Ego-defensieve functie: compensatie voor wat men mist in andere bezigheden; de tijd vullen en structuur en regelmaat in het dagelijkse bestaan brengen wanneer men weinig verplichtingen heeft.

Volgens Willems (1993) past het meeste onderzoek naar vrijwilligersmotieven in deze benadering. Ook in dit onderzoek is de functionele benadering goed bruikbaar. Het biedt de mogelijkheid om de verschillende functies van een activiteit, de Monitor Kleine Landschapselementen, te beschrijven. De functies geven inzicht in de motieven die de vrijwilligers hebben om te participeren.

Lindeman (1996) geeft verklaring voor participatie in vrijwilligerswerk die past in de functionele benadering. Zij gaat uit van een algemene handelingstheorie waarin wordt verondersteld dat personen doelgericht handelen in een omgeving van begrensde mogelijkheden (deze algemene handelingstheorie staat bekend als rationale-keuze-theorie). Personen verhogen hun welzijn door het bereiken van gestelde doelen. Welzijn wordt verkregen door het bereiken van algemene menselijke doelen, als fysiek welbevinden en sociaal gewaardeerd worden. De algemene menselijke doelen zijn doelen die voor iedereen gelden. De mate waarin de doelen bereikt worden hangt enerzijds af van de beperkingen die de omgeving hen oplegt, anderzijds van de hulpbronnen waarover zij beschikken. Om deze doelen te bereiken, stellen personen ‘tussendoelen’, die instrumenteel zijn voor het behalen van de algemene doelen. Instrumentele doelen die door participatie in vrijwilligerswerk behaald kunnen worden zijn: het vergroten van het eigen kapitaal (‘investeringsdoel’), het bereiken van actieve stimulatie (‘stimuleringsdoel’), het verkrijgen van sociale contacten (‘sociale-relatie-doel’) en het bijdragen aan het welzijn van anderen of van de maatschappij als collectief (‘zorgdoel’).

3.2.2 Het vrijwilligerskwadrant

CIVIQ (voormalig stichting VrijwilligersWerk) is het Nederlandse kennis- en adviescentrum op het gebied van vrijwillige inzet. Deze landelijke vrijwilligersorganisatie heeft een model ontwikkeld waarin vrijwilligers worden onderverdeeld naar verschillende motieven en kwaliteiten (Hottentot & Kuperus, 2002; Kuperus, 2005). CIVIQ beschrijft ook hoe de werving, functies en beleid voor deze type vrijwilligers vorm kan krijgen. Dit kwadrant geeft de mogelijkheid natuurvrijwilligers op een andere manier te ordenen.

Figuur 3.1: Vrijwilligerskwadrant (bron: Hottentot & Kuperus, 2002; Kuperus, 2005)

Het vrijwilligerskwadrant onderscheidt vier typen vrijwilligers. De verticale dimensie van het kwadrant beschrijft de manier waarop de vrijwilliger het werken in een vrijwilligersorganisatie ervaart en benut. De horizontale dimensie beschrijft het gedrag van de vrijwilliger ten aanzien van de sociale omgeving.

Gezamenlijk bieden deze dimensies een referentiekader waarbinnen de vier typen onderscheiden worden, namelijk ondernemers, stimulators, dienstverleners en regelaars (Hottentot & Kuperus, 2002; Kuperus, 2005). Hieronder volgt een beschrijving van de verschillende typen, waarbij ook de motieven aan bod komen. Dit biedt de mogelijkheid om per typ na te gaan welke functies van vrijwilligerswerk (Clary & Snyder, 1991) het belangrijkste zijn.

Ondernemers zien vrijwilligerswerk als uitdaging en een manier om zichzelf te ontwikkelen. Zij zijn meer gericht op zelfbevestiging dan op acceptatie door anderen. Zij hebben een actieve, initiatierijke houding en willen graag iets leren. Ondernemers worden graag gevraagd voor hun expertise en zien dit graag bevestigd. Openheid, ruimte om te groeien en invloed uit te oefenen zijn voor hen van belang. De kennisfunctie, het vergroten van het eigen kapitaal, is erg belangrijk. Ook sociale contacten zijn voor hen van belang.

Stimulators zien vrijwilligerswerk eveneens als een omgeving vol uitdaging en kansen, maar daarbij hebben zij behoefte aan acceptatie en erkenning van hun omgeving. Stimulators werken graag samen aan gemeenschappelijke doelen. Het werk dat zij verrichten moet duidelijk zichtbare resultaten opleveren. Samenwerking, begeleiding en feedback vinden zij belangrijk. Zij zoeken uitdaging, maar willen wel rustig aan beginnen in hun organisatie.

Bij stimulators is de sociaal- aanpassend functie belangrijk. Daarbij zijn de kennis- en waarde-expressieve functie ook van belang.

Dienstverleners zoeken in vrijwilligerswerk rust en zekerheid. Evenals stimulators zijn zij gericht op sociale acceptatie. Zorg voor anderen en waardering zijn voor hen van belang. Gemakkelijk haalbare doelen, een heldere structuur en een duidelijke taakafbakening bieden hun de zekerheid en veiligheid waar zij behoefte aan hebben. Voor dienstverleners is het vrijwilligerswerk een doel op zich.

Voor dit type vrijwilliger zijn ego-defensieve en waarde-expressieve functies het belangrijkste.

Regelaars zijn erg betrokken bij de organisatie en trekken graag verantwoordelijkheid en controle naar zich toe. Zij zijn meer gericht op zichzelf dan op de sociale omgeving. Duidelijke afspraken, regels en het uitoefenen van invloed zijn voor hen van belang, zij werken graag in herkenbare en gewaardeerde functies. Vrijwilligerswerk is een doel op zich. Regelaars trekken graag de verantwoordelijkheid naar zich toe, het vergroten van eigen kapitaal is van belang, de kennisfuncties. Ook zijn de ego-defensieve en de waarde-expressieve functie belangrijk.

3.2.3 Natuurbeelden

In de vrijwillige natuurbeheer sector zijn verschillende typen vrijwilligers te onderscheiden. De belangrijkste groepen zijn; de landschapsonderhoud-vrijwilliger, de soortenbeheer-vrijwilliger en de natuurgids. In eerder onderzoek is aandacht besteed aan motieven en natuurbeelden van landschapsonderhoud en soortenbeheer-vrijwilliger. Filius *et al.* (2000) hebben een kwantitatieve studie uitgevoerd naar verschillende kenmerken van belangengroepen in de natuur; jagers, vissers, vogelwerkgroepleden en vrijwilligers in natuurbeheer. De belangengroepen verschillen onder andere in natuurbeelden. In deze paragraaf wordt het begrip natuurbeeld verder uitgediept.

De afgelopen jaren is er veel discussie geweest over het begrip natuur. De natuur als zodanig bestaat niet, het is een culturele constructie. De betekenis van het begrip natuur verschilt tussen allerlei groepen in de samenleving, verandert in de loop van de tijd en tussen culturen (Buijs, 2000). Mensen prefereren natuur- en cultuurlandschappen vrijwel altijd worden boven verstedelijkte landschappen. Men is echter minder eenduidig over het soort natuur, de ideaalbeelden en definities van natuur.

Een natuurbeeld beschrijft datgene wat mensen onder natuur verstaan. Uit eerder onderzoek van Buijs & Filius (1998) komt naar voren dat natuurbeelden uit verschillende dimensies bestaan. De belangrijkste dimensies zijn 'definitie van het begrip natuur' en 'ideaalbeelden van natuur'. Natuurbeelden blijken duidelijk samen te hangen met leeftijd, opleiding en betrokkenheid bij de natuur. Jeugdervaringen met natuur worden belangrijk geacht bij de vorming van ideaalbeelden (Buijs, 2000).

In literatuur zijn verscheidene indelingen van natuurbeelden (natuurbeschermingsgraad, 1993; Keulartz *et al.*, 2000; Buijs *et al.*, 1998). Ook zijn er onderzoeken uitgevoerd waarbij de verschillende indelingen van natuurbeelden naast elkaar zijn gezet (o.a. Gonlag & Schravessande-Gardei, 2006; van der Vegt, 2005). Filius *et al.* (2000) beschrijven de natuurbeelden van onder andere de landschapsonderhoud en de soortenbeheer-vrijwilliger. De classificatie van natuurbeelden uit die studie wordt gebruikt om een vergelijking mogelijk te maken met de vrijwilligers uit dit onderzoek.

De drie natuurbeelden in Filius *et al.* (2000) zijn gebaseerd op twee dimensies: de definitie van het begrip natuur en de ideaalbeelden van natuur. De definitie van natuur is bepaald aan de hand van verschillende typen natuur. De respondenten moesten deze verdelen in onafhankelijke en afhankelijke natuur. Het ideaalbeeld van natuur wordt vastgesteld aan de hand van vijf elementen: de autonomie van natuur, de omvang van stukken natuur, behoort landbouw tot de natuur, zichtbaarheid menselijke bebouwing, ruigheid van de natuur. Per element zijn twee stellingen geformuleerd, waarop de respondenten moesten reageren. Deze stellingen zijn ook in eerder onderzoek naar natuurbeelden gebruikt (o.a. Buijs, 2000).

Door clusteranalyse zijn drie dominante natuurbeelden achterhaald:

1. Wildernis-natuurbeeld. Dit natuurbeeld wordt gekenmerkt door het ideaalbeeld van natuur als wildernis, met grote oppervlakten natuur zonder invloed van de mens. Het is een zeer smal natuurbeeld, waarbij elke verstoring door de mens de waarde van de natuur vermindert. Er wordt verwezen naar een 'oertoestand' van de natuur (Buijs, 2000).
2. Arcadisch natuurbeeld. De natuur is een aantrekkelijke omgeving om te ontspannen. Menselijke artefacten zijn erg storend. De natuur moet verzorgd worden. Al te ruige natuur

wordt niet op prijsgesteld. Er is sprake van idyllische beeldvorming. Natuur is deels synoniem met buitengebied, waarbij het vooral gaat om mooie landschappen.

3. Breed natuurbeeld. Natuur is alles wat groeit en bloeit, dus ook het agrarisch cultuurlandschap. Ingrepen van de mens maakt deze natuur niet minder waardevol. Ook de aanwezigheid van bebouwing in de omgeving en het onderscheid stad op platteland maakt weinig verschil.

Uit het onderzoek van Filius *et al.* (2000) blijkt dat de vogelwerkgroepleden een wildernis natuurbeeld hebben, terwijl de natuurvrijwilligers meer een arcadisch natuurbeeld hebben.

3.3 Vrijwilligers in natuur en landschap

In literatuur wordt twee typen natuurvrijwilligers beschreven, de landschapsonderhoud-vrijwilligers en de soortenbeheer-vrijwilligers. In deze paragraaf worden op basis van motieven, natuurbeelden en het vrijwilligerskwadrant de twee typen beschreven.

3.3.1 De landschapsonderhoud-vrijwilliger

Dit type vrijwilliger zet zich vooral in voor intern beheer, voornamelijk gericht op arbeidsintensief werk dat slecht machinaal kan worden uitgevoerd (IVN, 1989). De concrete werkzaamheden in het veld richten zich op onderhoud, aanleg en herstel van kleine landschapselementen zoals houtwallen, knotwilgen, poelen, hoogstamfruitboomgaarden, hagen, erven of grafheuvels (www.landschapsbeheer.nl).

Motieven

Er zijn verscheidene onderzoeken uitgevoerd naar de motieven van landschapsonderhoud-vrijwilligers (o.a. Uenk, 1998, Filius *et al.*, 2000, Volker *et al.*, 1998, Landschapsbeheer Nederland, 2000). In onderstaande paragrafen wordt specifiek in gegaan op de motieven binnen de onderscheiden natuurvrijwilligers: landschapsonderhouders en soortenbeheerders.

Uenk (1998) heeft onderzoek gedaan naar motieven van vrijwilligers in natuur en landschapsbeheer. Zij heeft zich gericht op de landschapsonderhoud-vrijwilligers. Dit onderzoek is gedaan door middel van enquêtes onder 256 vrijwilligers van Landschapsbeheer Overijssel, Zeeland, Noord-Holland, Groningen, met een respons van 62%. In deze enquêtes werd gevraagd naar persoon- en persoonlijkheidskenmerken, naar natuurbeelden en motieven. Door middel van 24 stellingen heeft ze gevraagd naar de motieven van landschapsonderhoud-vrijwilligers, deze stellingen zijn gebaseerd op uitspraken van vrijwilligers uit eerder onderzoek onder vrijwilligers van Landschapsbeheer Utrecht. Respondenten konden aangeven in welke mate ze het eens waren met een stelling. Uenk heeft gemiddelde scores weergegeven in een diagram, deze gemiddelde scores zijn overgenomen in tabel 3.1. Scores: 1. nee, zeker niet - nee, niet echt; 2. nee, niet echt - neutraal; 3. neutraal - ja, een beetje; 4. ja, een beetje - ja, zeker. De resultaten van Uenk zijn in dit onderzoek geordend naar functies van vrijwilligerswerk (Clary & Snyder, 1991).

Tabel 3.1: Stellingen over motieven van vrijwilligers actief in landschapsonderhoud onderverdeeld in functies van vrijwilligerswerk. Bron: vrij naar Uenk (1998)

Functie (Willems)	Stelling (Uenk)	Score
Waarde- expressief	Andere mensen kunnen in grotere mate genieten van natuur en landschap.	3
	Bewust bijdrage leveren aan behoud natuur en landschap.	4
	Verantwoordelijk voor natuur en landschap.	4
	Behouden is plicht voor toekomstige generaties.	4
	Geeft een voldaan gevoel.	4
	Binding met natuur en landschap.	4
	Toekomstige generaties kunnen ook genieten.	4 4
Sociaal-aanpassend	Opstapje naar betaalde baan.*	1
	Kennis en ervaring voor toekomstige baan.*	1
	Verschillende mensen ontmoeten.	3
	Voor ontspanning.	4
	In een groep ergens aan werken.	4
	Gewoon gezellig.	4 2.8
Vergroten eigen kapitaal	Eigenschappen ontplooiën die tijdens werk, hobby of privé niet aan bod komen.	2
	Zie verschillende landschappen.	3
	Leer over verschillende landschappen.	3
	Leuk om werkzaamheden uit te voeren.	4
	Kom op plekken waar ik normaal niet zo komen.	3
	Zelf betere mogelijkheden om te recreëren.	3 3.2
Ego-defensief	Goede besteding voor vrije tijd.	2
	Graag wat om handen hebben.	3
	Goed voor de gezondheid.	3
	Actieve vrije tijdsbesteding.	4 3
Natuur specifiek	Materiele beloning.	1
	Zie de resultaten van het werk als ik zelf recreër.	3
	Heerlijk om natuur of landschap te zijn.	4 2.7

* Opstapje voor betaalde baan, en kennis en ervaring voor toekomstige baan vallen bij Clary & Snyder (1991) onder het kopje 'sociaal-aanpassende functies'.

Bij deze onderverdeling valt op dat de waarde-expressieve motieven voor het landschapsonderhoud-vrijwilligerswerk erg belangrijk zijn. Binnen de sociaal-aanpassende functies is een onderverdeling te maken. Motieven gericht op het vergroten van de kans op de arbeidsmarkt zijn voor deze vrijwilligers helemaal niet belangrijk, terwijl de motieven met betrekking tot de sociale contacten erg belangrijk zijn. Het vergroten van het eigen kapitaal (kennisfunctie) en ego-defensieve motieven zijn voor deze vrijwilligers minder belangrijk.

Landschapsbeheer Nederland heeft op basis van kennis van de coördinatoren van de provinciale Stichtingen Landschapsbeheer een overzicht gemaakt naar de meest voorkomende motieven bij landschapsonderhoud-vrijwilligers (Landschapsbeheer Nederland, 2000; 2004). De motieven vallen met name in de sociaal-aanpassende en waarde-expressieve functies.

Tabel 3.2: Motieven van landschapsonderhouders door Landschapsbeheer Nederland.

Functie	Motief
Sociaal-aanpassend	<ul style="list-style-type: none"> • samen iets doen
Waarde-expressief	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor landschap • resultaat is belangrijk
Ego-defensief	<ul style="list-style-type: none"> • gezond buiten zijn • afleiding van de gewone dag • niet te veel nadenken
Vergroten eigen kapitaal	<ul style="list-style-type: none"> • fysiek buiten zijn • geniet van de activiteit
Natuurgericht	<ul style="list-style-type: none"> • houtopbrengst • toegang tot (gesloten) (natuur)terreinen • natuurbeleving

Natuurbeelden

De landschapsonderhoud-vrijwilliger wordt vaak gezien als een traditionele natuurliefhebber, toch blijkt het natuurbeeld niet zo veel af te wijken van de gemiddelde Nederlander. Het natuurbeeld van landschapsonderhoud-vrijwilliger zit tussen het wildernis natuurbeeld en het arcadisch natuurbeeld. Het wildernis natuurbeeld wordt gekenmerkt door grootschalige autonome natuur. Het arcadische beeld is natuur er vooral om te ontspannen, er is sprake van een idyllische beeldvorming (Filius *et al.*, 2000).

De landschapsonderhoud-vrijwilligers in het onderzoek van Filius *et al.* (2000) hebben een sterke voorkeur voor het uiterwaarden landschap, kleinschalige akkers en cultuurlandschap in het algemeen. Dit is waarschijnlijk te verklaren door de omgeving waarin de vrijwilligers van dit onderzoek hun activiteiten verrichten, namelijk Beuningen en omstreken.

Van de helft van de vrijwilligers uit het onderzoek van Uenk (1998) is het natuurbeeld veranderd door het doen van vrijwilligerswerk. Zij hebben meer inzicht hebben gekregen in natuurlijke processen en wat natuur is. Zij zien daardoor meer natuur. Daarnaast zien vrijwilligers het nut van natuur- en landschapbeheer beter in. Door het zelf uitvoeren van beheerswerkzaamheden beseffen zij dat er in Nederland zonder deze menselijke ingrepen er veel natuur verloren gaat. De vrijwilligers voelen zich meer betrokken bij de natuur en hebben ook meer ontzag voor de natuur. De binding met de natuur is toegenomen.

Landschapsonderhouders in het vrijwilligerskwadrant

Bij deze onderverdeling valt op dat de sociale aanpassende motieven en de waarde-expressieve motieven van het landschapsonderhoud-vrijwilligerswerk erg belangrijk zijn. Het vergroten van het eigen kapitaal (kennisfunctie) en ego-defensieve motieven zijn voor deze vrijwilligers minder belangrijk. Dit kan betekenen dat de vrijwilligers van het landschapsonderhoud dienstverleners of stimulators zijn, gericht op sociale acceptatie. Het vrijwilligerswerk is een doel op zich, waarbij heldere en haalbare doelen belangrijk zijn

3.3.2 De soortenbeheer-vrijwilliger

Organisaties die werken met typische telvrijwilligers zijn de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's). Deze PGO's verzamelen gegevens over alle in Nederland bekende soortgroepen, als planten, vogels, vlinders, paddestoelen, zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen en allerlei groepen ongewervelden. Vrijwilligers verzamelen het grootste deel van de gegevens, ondersteund door een professionele staf. De activiteiten van de vrijwilligers bestaan uit verspreidingsonderzoek en monitoring. Door verspreidingsonderzoek wordt de aan- en afwezigheid van soorten in een bepaald gebied bepaald. Het in de tijd volgen van de voor- en achteruitgang van soorten wordt monitoring

genoemd. Bij deze werkzaamheden wordt de vrijwilligers geacht hun waarnemingen te administreren op daarvoor bestemde formulieren of websites. Voor het doen van deze inventarisaties worden enige eisen gesteld aan de vrijwilligers: in meer of mindere mate soortspecifieke kennis, kennis van determineren, kennis van en bereidheid tot administreren van waarnemingen. De gegevens, de kennis en de expertise van de PGO's wordt ingezet ten behoeve van natuur, voorlichting, beheer, beleid en onderzoek.

Motieven

Verschillende partijen hebben onderzoek gedaan naar de motieven van de soortenbeheer-vrijwilligers. SOVON geeft een overzicht van de motieven van haar vrijwilligers over 25 jaar vogelonderzoek. Landschapsbeheer Nederland op basis van kennis van de provinciale vrijwilligerscoördinatoren een overzicht heeft gemaakt van de meest voorkomende motieven. Filius *et al.* (2000) hebben 60 vogelwerkgroepleden in een enquête naar hun motieven gevraagd. Van 40 vrijwilligers hebben zij respons gehad.

Voor deze vrijwilligers is de waarde-expressieve functie van het vrijwilligerswerk heel belangrijk. Daarnaast speelt het vergroten van het eigen kapitaal door kennis op te doen een grote rol. De sociaal-aanpassende functie speelt een beperkte rol, motieven als gezelschap, uitdaging, resultaat en lichamelijk conditie zijn minder belangrijk.

Tabel 3.3: # Motieven van vogelaars, onderzocht door SOVON (1998).
 × Motieven van vogelwerkgroepleden (Filius *et al.*, 2000).
 + Motieven van Landschapsbeheer Nederland (2000; 2004).

Funcities	Motief
Waarde-expressief	# invloed op beleidsvorming van natuurbescherming # extra: vinden het niet erg om geen direct resultaat te zien van hun werkzaamheden # bijdrage aan gezonde natuur + redden, zorgen voor de natuur + verantwoordelijkheid voor de natuur
Sociaal-aanpassend	× ontspanning
Vergroten eigen kapitaal	# kennis, 'meten is weten' # informatie verschaffen + specialistische kennis opdoen + onderzoek kunnen doen + lange termijndenkers
Ego-defensief	# gezond buiten zijn # autonomie × afleiding van alle dag
Natuurgericht	+ beleving van natuur + toegang tot (gesloten) buitengebied

Natuurbeelden

Vogelwerkgroepleden hebben een wildernis natuurbeeld, een natuurbeeld gekenmerkt door grootschalige en autonome natuur. Dit wijkt het sterker af van de gemiddelde Nederlander dan landschaponderhoud vrijwilligers. Leden van de vogelwerkgroep vinden in het algemeen dat er teveel in de natuur wordt ingegrepen, zowel door natuurbeheerders als door de landbouw. De vogelaars streven bijvoorbeeld naar een natuurlijker grondwaterpeil (Filius *et al.* 2000).

Soortenbeheerders in het vrijwilligerskwadrant

Onderzoek naar motieven van deze vrijwilligers geeft aan dat met name kennis, autonomie tijdens de werkzaamheden en de invloed van de werkzaamheden op het natuurbeleid van

belang zijn. De functie ‘vergroten van eigen kapitaal’ is daarom overheersend. De sociaal-aanpassende functie, waaronder de sociale contacten, waardering van anderen en ervaring op doen voor een toekomstige baan, zijn niet zo belangrijk.

Dit kan betekenen dat soortenbeheer-vrijwilligers regelaars of ondernemers zijn. Deze vrijwilligers zijn meer gericht op eigen ontplooiing.

3.3.3 Vrijwilligers vergeleken

In beide vrijwilligersgroepen is de natuurgerichte ervaring van het vrijwilligers erg belangrijk. Kijkend naar de functies van vrijwilligerswerk zijn er zowel overeenkomsten als verschillen tussen beide groepen. Voor beide groepen is de waarde-expressieve functie erg belangrijk. Landschapsonderhoud-vrijwilligers vinden sociale contacten en de gezelligheid erg belangrijk, dus de sociaal-aanpassende functie. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat binnen de sociaal-aanpassende functie ook het motief voor toekomstig werk valt. Dit vinden deze vrijwilligers helemaal niet belangrijk. Wel willen zij graag leren van en in de natuur, ook willen zij vaardigheden ontwikkelen die in het huidige beroep niet van toepassing zijn. De kapitaal-vergroten functie is daarom ook belangrijk. Bij soortenbeheer-vrijwilligers is deze functie echter veel belangrijker, terwijl zij weinig waarde hechten aan sociale contacten en de waardering van anderen. Ook vinden zij het niet zo van belang direct resultaat te zien van hun inspanningen.

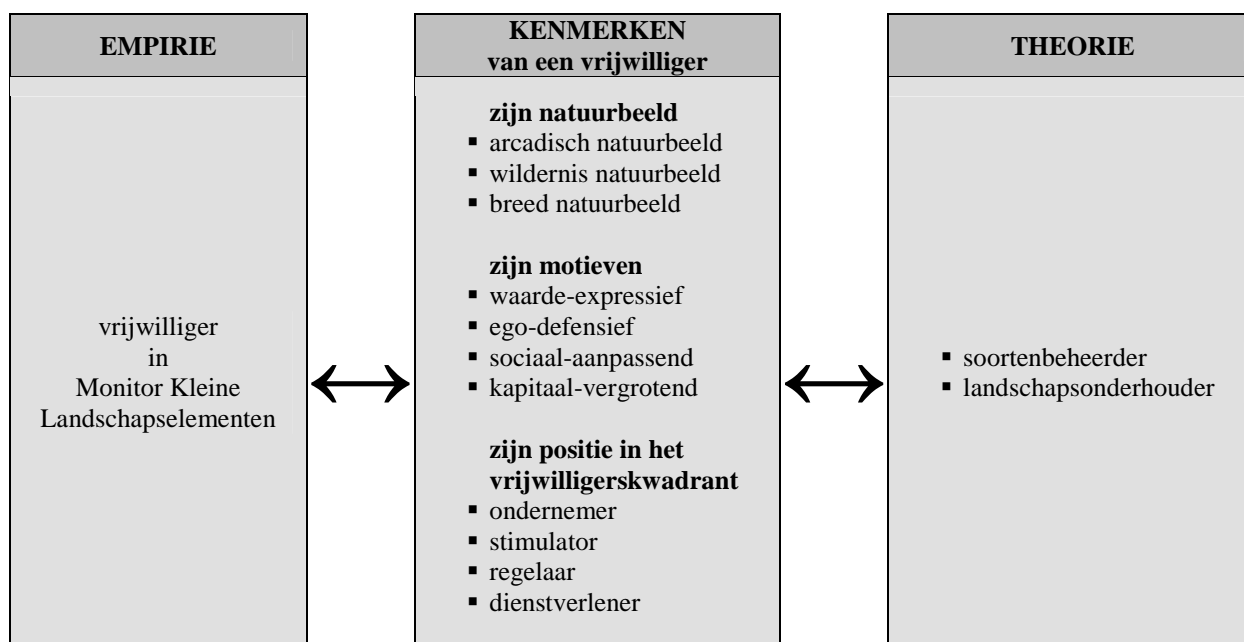
Beide groepen uit het onderzoek van Filius *et al.* (2000), landschapsonderhoud en soortenbeheer-vrijwilligers, hebben in vergelijking met de gemiddelde Nederlander een sterke voorkeur voor cultuurlandschappen. Daarnaast hebben beide groepen genuanceerdere beelden over de natuur dan de gemiddelde Nederlander. De vrijwilligers achten de natuur minder kwetsbaar en het zelfherstellend vermogen van de natuur groter. Het lijkt er op dat de intensieve relatie met de natuur leidt tot opvattingen en wensbeelden over de natuur waarin de invloed van de mensen meer als gegeven en gedeeltelijk als wenselijk wordt beschouwd. De beide groepen vinden natuur minder kwetsbaar dan de gemiddelde Nederlander. Dit in tegenstelling tot Uenk (1998), zij concludeert dat de landschapsvrijwilligers in de loop van de tijd natuur kwetsbaarder zijn gaan vinden

Tabel 3.4: Samenvattende tabel met het verschil tussen de soortenbeheer en landschapsonderhoud-vrijwilliger op basis van natuurbeelden (Filius *et al.*, 2000; Uenk 1998), motieven en functies (o.a. Uenk, 1998; Clary & Snyder, 1991) en de typen uit het vrijwilligerskwadrant (o.a. Kuperus, 2005).

Kenmerken	Soortenbeheerder	Landschapsonderhouder
Belangrijkste functies en motieven	Waarde-expressief Kapitaal-vergroten functie: <ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor natuur, actief een bijdrage leveren • informatie verschaffen • specialistische kennis opdoen • onspannend • autonomie van de activiteit • afleiding van de dag • geniet van natuur en activiteit • natuurgerichte ervaring • motieven als gezelschap, uitdaging en resultaat zijn minder belangrijk 	Waarde expressief Sociaal-aanpassende functie: <ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor natuur, actief een bijdrage leveren • ontspanning, met anderen werken • actie tijdsbesteding • resultaat is belangrijk • bijdrage leveren aan landschap • geniet van natuur en activiteit • natuurgerichte ervaring
Vrijwilligers-kwadrant	Ondernemer / Regelaar	Stimulator / Dienstverlener
Natuurbeelden	Wildernis natuurbeeld	Wildernis/ arcadisch natuurbeeld

3.5 Conceptueel kader en onderzoeksvragen

Onderstaande schema vermeldt de behandelde theoretische begrippen.

De vrijwilliger van de Monitor Kleine Landschapselementen staat centraal in dit onderzoek. De relatie tussen deze vrijwilliger en theoretisch onderscheiden vrijwilligers wordt beschreven aan de hand van drie kenmerken: natuurbeelden, motieven en het vrijwilligerskwadrant. De theoretische vrijwilligers hebben verschillende motieven en natuurbeelden. Empirisch onderzoek naar deze kenmerken geeft inzicht in of de MKLE-vrijwilliger een soortenbeheerder dan wel een landschapsonderhouder is.

Het vrijwilligerskwadrant beschrijft vrijwilligers ten opzichte van hun sociale omgeving en hoe vrijwilligers hun organisatie ervaren en benutten. Het kwadrant onderscheidt vier typen vrijwilligers, de typen worden beschreven aan de hand van motieven en kwaliteiten. De positionering van de MKLE-vrijwilliger in het vrijwilligerskwadrant geeft inzicht in deze motieven en kwaliteiten. Voorts is het mogelijk om gebruik te maken van de kennis die dit model verschaft ten aanzien van verschillende wervingsmethoden.

Dit onderzoek gebruikt de functionele benadering van vrijwilligerswerk als ordeningsprincipe van motieven. Deze benadering onderscheidt vier functies van vrijwilligerswerk. Het gebruik van deze benadering maakt het mogelijk om ten eerste een veelheid van motieven te ordenen naar enkele functies. Ten tweede kunnen zo de motieven van de MKLE-vrijwilligers vergeleken worden de kwadranttypen. Immers, de kwadranttypen zijn beschreven aan de hand van motieven en kwaliteiten. Zodoende wordt inzicht verschaft of beide methoden dezelfde motieven beschrijven.

Vraagstelling

Uit het conceptueel kader komen de volgende onderzoeksvragen naar voren:

Hoe is de vrijwilliger in de Monitor Kleine Landschapselementen te typeren, in termen van natuurbeelden, motieven en de verschillende typen uit het vrijwilligerskwadrant?

1. Welke natuurbeelden hebben de vrijwilligers?
2. Welke motieven hebben de vrijwilligers, zowel voor hun werk in de Monitor als hun reguliere vrijwilligerswerk? En welke functies zijn belangrijk?
3. Waar zijn de MKLE-vrijwilligers gepositioneerd in het vrijwilligerskwadrant?
4. Sluiten de motieven van de vrijwilligers aan bij hun positie in het vrijwilligerskwadrant?
5. Zijn MKLE-vrijwilligers op basis van onderzochte kenmerken soortenbeheerders of landschapsonderhouders?
6. Is het vrijwilligerskwadrant geschikt voor natuur- en landschapsvrijwilligers?

4. Methodologie

In dit hoofdstuk worden de methodieken van dit onderzoek uiteengezet. Het is een beschrijving van het operationaliseren van de eerder besproken theoretische begrippen.

4.1 Interview

In dit onderzoek staan de vrijwilligers in de Monitor Kleine Landschapselementen centraal. Het doel van het onderzoek is inzicht krijgen in de motieven en natuurbeelden van deze vrijwilligers. Ook is het zinvol om te weten of de natuurvrijwilligers gekarakteriseerd kunnen worden aan de hand van de typen uit het kwadrant.

Een interview is de aangewezen methode als het gaat om kennis, houdingen, attitudes of opinies, onderwerpen waarop dit onderzoek betrekking heeft. Daarom is in dit onderzoek gekozen voor half gestructureerde interviews. De vragenlijst is in dit type interview een ruggengraat; ter plekke kan nog ingegaan worden op interessante zaken. Het interview kent enkele nadelen. Ten eerste hebben mensen een selectief geheugen. Zij zijn zich niet altijd bewust van het eigen gedrag en vaak ook niet van de motieven van dat gedrag. Er is sprake van gekleurde kennis over het eigen gedrag. Ten tweede kunnen mensen sociaal wenselijke antwoorden geven. Men heeft de neiging, in het algemeen, om zich van hun goede kant te laten zien en geven daarom antwoorden waarvan zij denken dat het een goede indruk zal maken (Baarda & De Goede, 1997). Door de onderwerpen meerdere malen en op verschillende manieren na te vragen is het mogelijk om de invloed van deze nadelen te beperken.

Mondelinge interviews hebben echter ook verscheidene voordelen. Mensen praten makkelijker over gevoelige zaken dan dat ze er over schrijven. Daarnaast is een mondeling interview meer geschikt voor open en ingewikkelde vragen. Het biedt de mogelijkheid om door te vragen en heb je goede controle over de compleetheid van de antwoorden (Baarda & De Goede, 1997).

De interviews zijn opgenomen door middel van een voice recorder en zijn letterlijk uitgetypt. De verkregen transcripties zijn gebruikt in dit onderzoek.

Selectie van respondenten

In 2003 zijn drie proefinventarisaties uitgevoerd voor de Monitor Kleine Landschapselementen. Landschapsbeheer Nederland heeft hiervoor de gemeenten Gorssel, Uithoorn en een deel van de Schermer geselecteerd. Enkele van deze deelnemers hebben meegewerkt in dit onderzoek. In totaal zijn tien vrijwilligers met zo divers mogelijke achtergronden geïnterviewd, waarbij activiteiten van het reguliere vrijwilligerswerk en woonplaats belangrijke determinanten zijn. Er is in eerste instantie telefonisch contact gezocht met de vrijwilligers. Op basis van de telefonische informatie zijn enkele mensen uitgenodigd voor een diepte interview van ruim één uur. De interviews hebben plaatsgevonden in de periode november 2005 tot maart 2006. (zie bijlage A voor een overzicht van geïnterviewden).

Tabel 4.1: Aantal geselecteerde vrijwilligers voor interviews op basis van plaats en door de vrijwilligers zelf benoemde hoofdactiviteiten in natuurbeheer.

	Landschapsonderhoud	Soortenbeheer	(INV)- gids
Uithoorn	1	-	-
Schermer	1	2	2
Gorssel	2	-	2

4.2 Operationalisatie

In de theoretische beschrijving van de landschapsonderhoud en soortenbeheer-vrijwilliger komen drie begrippen naar voren: motieven, natuurbeelden en het vrijwilligerskwadrant. Deze begrippen komen in het interview ook aan de orde. (De vragenlijst is opgenomen in bijlage B).

Motieven voor vrijwilligerswerk

Tijdens het interview wordt op twee manieren naar motieven gevraagd, op directe en indirecte wijze. De indirecte wijze bestaat uit vragen naar de beloning, verwachting en waardering van het vrijwilligerswerk. Hierbij is ook aandacht voor eventuele verandering van vrijwilligerswerk.

De interviewvragen 1, 3 en 4 sluiten hier op aan.

Natuurbeelden

Het natuurbeeld bestaat uit twee aspecten: het ideaalbeeld en de definitie van natuur. Het ideaalbeeld van natuur wordt bepaald aan de hand van tien stellingen. De stellingen hebben betrekking op autonomie van natuur, schaalgrootte, aanwezigheid van menselijke artefacten, de functionaliteit en ruigheid van de natuur. Deze stellingen zijn ook in eerder onderzoek naar natuurbeelden gebruikt (Filius *et al.*, 2000, Buijs, 2000). De definitie van natuur wordt bepaald in een open gesprek zonder vast staande onderwerpen.

Interviewvraag 5 heeft betrekking op natuurbeelden.

Opleidingsniveau, leeftijd, natuurervaringen, beroep, lidmaatschap van natuurverenigingen hangen samen met het natuurbeelden.

Interviewvraag 1 sluit aan bij de vraag naar deze achtergrondinformatie.

Het vrijwilligerskwadrant

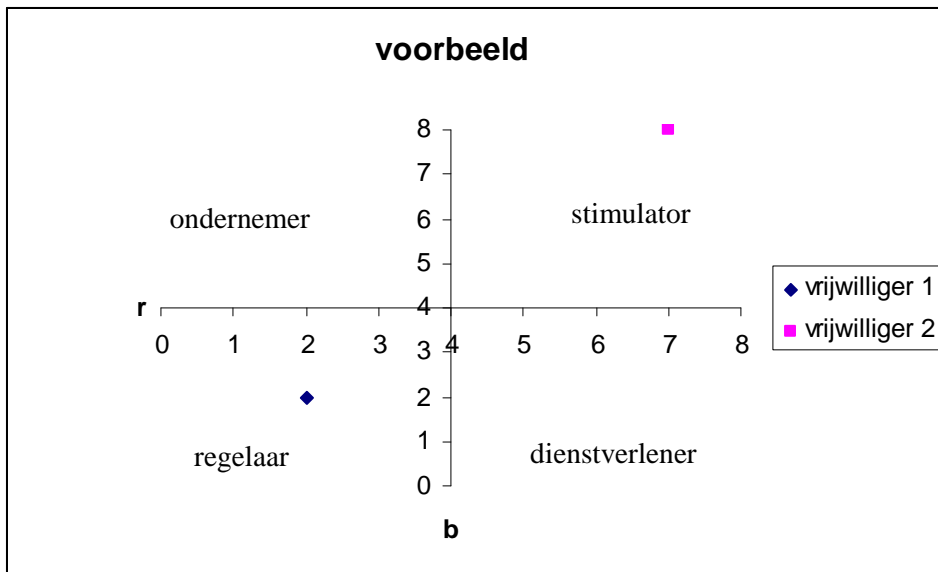
CIVIQ heeft een vragenlijst bij het vrijwilligerskwadrant. Deze vragenlijst wordt gebruikt in workshops en lezingen, om de vrijwilligerscoördinatoren een voorbeeld te geven van een veranderd denken over hun vrijwilligers (pers. med. M. Kuperus, maart 2006). Deze vragenlijst wordt ook in dit onderzoek gebruikt. Als afsluiting van het interview wordt de vragenlijst voorgelegd. Eventuele opmerkingen worden opgenomen op een voice recorder.

Het kwadrant bestaat uit twee assen. De positie in het kwadrant wordt bepaald door een score op beide assen, de r-as en b- as. Op basis van de antwoorden kan de vrijwilliger 'punten' behalen. Dit gaat als volgt: De lijst bestaat uit 16 vragen. Een vraag bestaat uit twee stellingen, waarbij de respondent een keuze moet maken tussen stelling A en B. De keuze A of B wordt gewaardeerd met een punt. De assen (r,b) zijn representatief aan 8 stellingen. Per stelling wordt keuze A of B gewaardeerd met een punt op de betreffende as. Een voorbeeld:

Tabel 4.2: Twee voorbeelden uit de vragenlijst van het vrijwilligerskwadrant.

	As	Keuze	Stelling
1	B	A	Ik werk het liefst in een organisatie die niet strak/informeel georganiseerd is.
		B	Ik werk het liefst in een organisatie die strak/formeel georganiseerd is.
2	R	A	Ik vind het belangrijk feedback te krijgen als ik met een klus/taak bezig ben.
		B	Ik geef er de voorkeur aan mijn eigen baas te zijn.

Op basis van 16 stellingen, kunnen vrijwilligers maximaal acht punten scoren op elke as. In onderstaand voorbeeld heeft vrijwilliger 1 twee punten gehaald op de r- as en twee op de b- as. Vrijwilliger 2 heeft zeven punten gehaald op de r- as en acht punten op de b- as.

Figuur 4.1: Voorbeeld van scores in het vrijwilligerskwadrant.

Monitor Kleine Landschapselementen

Ten aanzien van de MKLE zijn twee aspecten belangrijk. Ten eerste is het zinvol om inzicht te krijgen in de motieven voor de Monitor specifiek. Verschillen deze van het reguliere vrijwilligerswerk? Ten tweede is het belangrijk om te weten welke aspecten van de werkzaamheden de vrijwilligers aanspreken. Zo is het mogelijk om inzicht te krijgen in welke functies van vrijwilligerswerk de Monitor kan vertegenwoordigen.

Vraag 3 uit het interview gaat in op deze overwegingen.

5. Interviewgegevens volgens het theoretisch kader

In de vorige hoofdstukken is een conceptueel kader opgebouwd. De drie theoretische begrippen motieven, natuurbeeld en vrijwilligerskwadrant vormen daarin het ordenend principe. Aan de hand van genoemd kader wordt in dit hoofdstuk de informatie uit de interviews geordend.

In paragraaf 5.1 staat een korte beschrijving van de individuele vrijwilliger, zijn activiteiten en zijn motieven.

In paragraaf 5.2 geeft de motieven van de tien vrijwilligers geordend naar de functies van vrijwilligerswerk.

In paragraaf 5.3 komt het natuurbeeld van de vrijwilliger aan bod.

In paragraaf 5.4 toont de positie van de natuurvrijwilligers in het vrijwilligerskwadrant.

In paragraaf 5.5 staat de vergelijking van de motieven die volgen uit de interviews en de positie van de vrijwilligers in het kwadrant.

Elke paragrafen sluit af met een samenvatting.

Opmerking 1. De tien vrijwilligers worden niet met name genoemd, maar aangeduid met A1 tot en met A10. Dit gebeurt om ze anoniem te laten.

Opmerking 2. Letterlijke citaten uit het interview met de vrijwilliger staan cursief weergegeven.

5.1 Kennismaking met de individuele vrijwilligers

In deze paragraaf wordt elke vrijwilliger kort voorgesteld, staan zijn werkzaamheden en ook welke motieven belangrijk zijn voor die werkzaamheden.

Vrijwilliger A1

Deze vrijwilliger is 60 jaar, hij is met de VUT. Hij is voornamelijk actief in de weidevogelbescherming, maar heeft ook bij de plaatselijke knotploeg gewerkt. Hij wil graag buiten werken en mensen met dezelfde interesses tegenkomen. Zijn vrijwilligerswerk geeft hem de mogelijkheid om zijn eigen omgeving goed te leren kennen. Ook is hij als vrijwilliger actief in andere sectoren. Een kleine financiële beloning, het bespreken van resultaten en feedback zijn stimulerend.

Vrijwilliger A2

Hij is 36 jaar en werkt bij een agrarisch natuurvereniging. Hij is actief als weidevogelbeschermers. Daarnaast is hij betrokken bij verscheidene monitoringswerkzaamheden. In eerste instantie was het vinden van een baan zijn motief voor het vrijwilligerswerk. Nu spelen er andere motieven. Het is een mogelijkheid voor eigen ontplooiing en kennisvergroting.

Vrijwilliger A3

Hij is 54 jaar en werkt bij de Rijksoverheid. Zijn vrijwilligerswerk bestaat uit gidsen, ook doet hij allerhande monitoringsactiviteiten. Hij is 25 jaar geleden begonnen met de IVN gidsencursus: *je kennis wordt daarbij een geheel en dan ben je tenminste bezig.* Tegenwoordig wordt hij gemotiveerd door het enthousiasme van zijn excursiegangers. Complimentjes zorgen ervoor dat hij langer loopt; ook saamhorigheid is belangrijk. Hij is ook actief in andere sectoren van het vrijwilligerswerk.

Vrijwilliger A4

Hij is 57 jaar en is al zeven jaar geleden zeer actief in het vrijwillig landschapsonderhoud. Hij werkt 30 uur per week in de natuur. Zijn vrijwilligerswerk is een tegenhanger voor zijn maatschappelijke carrière, het geld is niet meer belangrijk. *Bij dit werk heb je geen zeurende baas en een groot sociaal netwerk.* Hij houdt er van om lekker sportief buiten te zijn en maakt graag dingen af.

Vrijwilliger A5

Hij is 54 jaar en werkt in het onderwijs. Hij doet allerlei natuurvrijwilligerswerk, met name gidsen en monitoren. Hij is, zoals hij zelf zegt, consument van het vrijwilligerswerk. Het moet vooral leuk zijn. Het is een ideale manier om bij te komen van zijn dagelijks werk. *Het is spannend om te zien of er een soortje bij komt. Het gidsen is ideale manier om iets te vertellen over wat je weet en je club, het IVN.* Beloning voor zijn werkzaamheden vindt hij in het werk zelf, waardering blijkt uit goede, regelmatige feedback. Hij verwacht plezier van het omgaan met mensen met dezelfde interesse en van de informatie-uitwisseling.

Vrijwilliger A6

Zij is 41 jaar en werkt in het onderwijs. Zij is coördinator excursies van het IVN. In eerste instantie heeft zij een IVN-gidsencursus gedaan om haar kennis uit te breiden. Tegenwoordig is het belangrijker om gewoon met mensen met dezelfde interesse buiten te lopen. Mensen informeren, betrekken en overhalen is ook belangrijk, uit idealisme. Daarnaast is het een uitlaatklep voor het dagelijks werk en het is, volgens haar, lekker om iets om handen te hebben.

Vrijwilliger A7

Hij is 57 jaar en is aannemer. Hij is al 25 jaar zeer actief in het natuurvrijwilligerswerk als gids en met allerhande monitoringsactiviteiten. Zijn belangrijkste motief is het leefbaar houden van de gemeenschap. Oorspronkelijk waren zijn motieven meer zelfgericht, met nadruk op kennisuitbreiding. Nu is kennisoverdracht een belangrijk motief geworden. Ook is hij actief in andere sectoren van het vrijwilligerswerk.

Vrijwilliger A8

Hij is 69 jaar en met pensioen. Hij is actief in het landschapsonderhoud. Hij wil graag zinvol bezig zijn, anders voelt hij zich schuldig. Hij wil graag lichamelijk actief en lekker praktisch bezig zijn. Sociale contacten zijn niet zo belangrijk. Toch blijkt voor hem het begeleiden van schoolklassen bij het knotten een leuk onderdeel van het vrijwilligerswerk. Hij verwacht van zijn werk dat de kinderen enig natuurbesef krijgen.

Vrijwilliger A9

Zij is 52 jaar. Zij is voornamelijk actief in het landschapsonderhoud, maar doet ook monitoringswerkzaamheden. Zij wil graag iets terug doen voor de maatschappij. Ook wil zij de natuur behouden voor toekomstige generaties. Daarbij is het heel belangrijk om met mensen te werken en om iets te leren. Zij is ook actief in andere sectoren.

Vrijwilliger A10

Hij is 63 en was werkzaam in het onderwijs. Hij is voornamelijk actief in het landschapsonderhoud. Het was een ideale bezigheid om bij te komen van het werk. Nu is ook belangrijk om anderen kennis te laten maken met de natuur. Hij vindt het fijn om in een inspirerend team te werken en om anderen te stimuleren: Als ik er nog met plezier naar toe ga, weet ik dat ik gewaardeerd wordt. Hij is zeer actief in andere sectoren.

5.2 Motieven van de vrijwilligers

Deze paragraaf bespreekt de motieven van de verschillende vrijwilligers. De motieven zijn geordend volgens de functionele benadering van Clary & Snyder (1991). In deze benadering worden vier functies onderscheiden; kapitaal-vergrotende, sociaal-aanpassende, waarde-expressieve en ego-defensieve functie. Binnen elk van deze functies is een veelheid van motieven te onderscheiden. Bij het afnemen van het interview is op twee manieren naar motieven gevraagd, op directe en indirecte wijze. De indirecte wijze bestaat uit vragen naar beloning, verwachting en waardering als motivatie om te participeren in vrijwilligerswerk.

Allereerst komen de motieven van alle vrijwilligers geordend naar functie aan de orde. Vervolgens de motieven en functies voor de MKLE. De paragraaf sluit af met een

samenvatting ten aanzien van de belangrijkste motieven en functies voor het natuurvrijwilligerswerk in het algemeen en de MKLE in het bijzonder.

5.2.1 Functies van vrijwilligerswerk

Hieronder staan de afzonderlijke functies en de motieven binnen deze functies. Enkele kenmerkende citaten sluiten de bespreking van de functie steeds af.

Kapitaal-vergroten de functie

Elke geïnterviewde vrijwilliger vindt het interessant om in verschillende landschappen te werken en te zien: Je leert je eigen gebied eindelijk eens goed kennen.'

Zes vrijwilligers (A1, A2, A3, A5, A6, A7) vinden in meer of mindere mate soortspecifieke kennis belangrijk. Dit zijn de vrijwilligers die actief zijn in monitoringswerkzaamheden of in het geven van excursies. Voor A3, A6 en A7 is kennisuitbreiding hun oorspronkelijke motief om actief te worden in het vrijwilligerswerk. Voor de vrijwilligers die vooral actief zijn in het landschapsonderhoud (A4, A8, A9, A10) is kennisontwikkeling minder of niet belangrijk.

Voor negen van de tien vrijwilligers geldt dat het werk iets representeert wat men doorgaans niet doet. Tijdens het vrijwilligerswerk worden vaardigheden gevraagd die tijdens dagelijkse werkzaamheden niet worden gebruikt. Ontspanning speelt daarbij een belangrijke rol. De meeste vrijwilligers omschrijven het als bijkomen van het dagelijkse werk. Dit motief zou ook binnen de ego-defensieve functie kunnen vallen, het is een compensatie voor wat men mist in andere bezigheden.

Alle vrijwilligers vinden het belangrijk om resultaten te zien van hun werk. Ieder voor zich ziet deze resultaten echter anders. Voor vier vrijwilligers (A4, A8, A9, A10) is een mooier landschap belangrijk en laat zich motiveren door een direct resultaat. Vrijwilligers herkennen ook het indirecte resultaat van hun werkzaamheden, bijvoorbeeld beleidsveranderingen of langere termijneffecten. A1, A3, A5, A9 genieten van resultaten op langere termijn. Bijvoorbeeld dat na jaren van monitoren een speciale soort gezien wordt. Ook het motiveren van andere mensen voor landschapsbeheer of het laten kennis maken met natuur wordt als resultaat gezien.

Deelnemers aan dezelfde activiteiten hebben dezelfde verwachtingen van hun werk. De vrijwilligers met telactiviteiten (A1, A2, A3, A5, A7) zijn unaniem bewust van het langere termijn effect van hun werkzaamheden. De meeste vrijwilligers die actief zijn in het landschapsonderhoud, vinden het belangrijk om direct terug te kunnen kijken op hun werk en daarop direct trots op te kunnen zijn (A4, A9, A10). Daarnaast blijkt dat er een groep (A3, A6, A7) is die het betrekken op de natuur en informeren van mensen over de natuur als gewenst resultaat zien. Alle leden van deze groep blijkt gids te zijn. Ook één doener heeft dit resultaat voor ogen. Hij begeleidt middelbare schoolkinderen bij een dagje knotten

Voor vijf vrijwilligers ligt de beloning en verwachting van het vrijwilligerswerk in het verlengde van de kapitaal-vergroten de functie; gericht op eigen ontwikkeling. Deze eigen ontwikkeling krijgt vorm in de uitjes die worden georganiseerd voor de vrijwilligers.

Enkele citaten uit de interviews

Als het je om de metingen gaat dan is het belangrijk dat de reeks zo lang mogelijk is. (A5)

Bij de natuurgidsencursus werd mijn kennis een geheel, dat paste als legstukjes in elkaar. Dus ik leer er ook wat van. Dat vind ik wel belangrijk, want je kennis is nooit groot genoeg. (A3)

Je bent in de natuur en dat niet alleen je komt op plekken waar je anders nooit komt. Ik wil niet zeggen dat ik zo'n grote kenner van de natuur ben, maar ik vind het wel belangrijk. (A8)

Sociaal-aanpassende functie

Uit de interviews komt naar voren dat alle vrijwilligers motieven hebben voor hun werk die vallen binnen de sociaal-aanpassende functie. De meeste deelnemers zijn op zoek naar sociale contacten. De omgang met mensen is heel belangrijk bij hun vrijwilligerswerk. A1, A5, A6 omschrijven het als mensen met de zelfde interesse tegen komen. A3, A4, A9 ervaren in het vrijwilligerswerk dat ze zijn opgenomen in een hechte groep.

Vrijwilliger A10 beschrijft de mensen in zijn knotploeg:

Dan heb je de bomenfluisteraars, dus dan gaan ze voordat ze een boom gaan zagen eerst. 'Nou boom, ik ga goed voor je zorgen en heel voorzichtig een takje afzagen.'

En je hebt de gezelligheidsdieren die dan weliswaar bij een boom gaan staan van 'Ik ga je zagen.' Maar: 'Hé Jan, hé Piet, hé Klaas'. Even kletsen enzo.

Dan heb je de mensen die er uit willen, begeleid eruit willen zou ik haast zeggen. In een veilige omgeving.

En je hebt de mensen, waar ik me dan toe reken, de afreageerders, die de energie kwijt moeten die ze in de loop van de week hebben opgebouwd.

Het verhaal van A4 en A9 past in de lijn van de gezelligheidsdieren Zij benadrukken in hun vrijwilligerswerk dat de sociale contacten binnen de groep heel goed moeten zijn. We zijn een groep vrienden die dat samen doen. (A9) Er is altijd tijd voor een kopje koffie. (A4)

Landschapsonderhouder A8 heeft ander verhaal dan A10. Over de sociale contacten in zijn landschapsonderhoud ploeg vertelt hij:

Ik doe het vrijwilligerswerk ook wel voor de sociale contacten maar het is me wel opgevallen dat het doorgaans mensen betreft die nogal 'einzalgängerig' zijn. Ik wil niet zeggen dat er geen contact is, maar niet zo veel. Niet dat ik het erg vervelend vind, want ik ben ook nogal een Einzelgänger.

Nu begeleidt hij middelbare schoolklassen bij een dagje knotten: Ik vind het leuk met die leerlingen. Eigenlijk nog leuker dan met die ploeg van het IVN want ik kom gezien mijn leeftijd en omstandigheden met die leeftijd vrijwel niet in aanraking. Ik verwacht dat ik iets zinnigs doe, iets bijdraag. Dat het die kinderen bij blijft.

Ook zijn er twee vrijwilligers (A2, A7) waarbij de sociale contacten veel minder spelen. Bij A2 lag het accent binnen deze functie op 'ervaring op doen voor een baan.' Deze vrijwilliger heeft een baan gevonden, nu spelen andere functies een belangrijke rol. A7 wil graag vooral om zijn kennis door anderen gewaardeerd worden. Hij vindt het belangrijk dat hij met zijn kennis een rol kan spelen bij het onderhouden van de sociale cohesie van het dorp waarin hij woont.

A9 heeft een ander motief: Ze heeft nooit een klaploper willen zijn. Dit motief komt dicht bij een ander aspect binnen de sociaal-aanpassende functie 'meedoen met het maatschappelijke gebeuren.' Deze vrijwilliger heeft geen baan en wil met haar bezigheden toch een bijdrage leveren aan de maatschappij.

Enkele citaten uit de interviews

We zijn een groep vrienden die dat samen doen. Dat zijn echt allemaal hartstikke leuke mensen. (A9)

Ik heb nooit een klaploper willen zijn. (A9)

Ik zocht een baan, daarom ben ik op vrijwillige basis begonnen. (A2)

Het enthousiasme, de blijde gezichten, die motiveren me! (A3)

Waarde-expressieve functie

Iedere vrijwilliger heeft motieven binnen de waarde-expressieve functie. Daarbinnen zijn accentverschillen te ontdekken. Voor de meeste vrijwilligers spelen natuurgerichte ervaringen een belangrijke rol. Slechts enkele vrijwilligers benadrukken het behoud van de

natuur vanwege de intrinsieke waarde, of behoud van de natuur voor toekomstige generaties.

Voor zes vrijwilligers (A2, A3, A4, A7, A8 en A9) is niet alleen het contact met de natuur belangrijk, maar ook activiteiten in andere sectoren.

De meeste vrijwilligers geven weliswaar aan dat het waarde-expressieve aspect van het werk belangrijk is, maar motieven binnen andere functies zijn van meer belang.

Enkele voorbeelden.

A2 heeft regelmaat nodig in zijn vrije tijd en vindt natuurbescherming belangrijk. De ego-defensieve functie speelt een grote rol in zijn keuze voor vrijwilligerswerk.

A4 het materialisme en het streven naar status achter zich laten. De sociaal- aanpassende functie is voor A4 van doorslaggevend belang.

A7 richt zich op natuurbescherming omdat hij de dorpscultuur wil behouden en wil erkenning van zijn kennis. Daarmee is de kapitaal-vergrotende functie essentieel voor deze vrijwilliger.

A9 wil iets terug doen voor de maatschappij en richt zich op natuurbescherming.

Eén vrijwilliger doet zijn natuurvrijwilligerswerk om bij te komen van zijn werk en heeft weinig waarde-expressieve motieven. Maar hij werkt ook als vrijwilliger in een andere sector, daar is de waarde-expressieve functie van groter gewicht. Hij wordt gemotiveerd door de doelstelling van de organisatie:

Ik schrijf al twintig jaar brieven voor een mensenrechtenorganisatie, terwijl je kunt vermoeden dat het slechts een enkele keer resultaat heeft.

De meeste vrijwilligers zijn al jaren actief in het natuurvrijwilligerswerk. Het valt op dat de motieven gedurende de jaren zijn veranderd. Hun initiële motivatie is dus een andere dan de huidige. Een aantal vrijwilligers was vooral gericht op kennisontwikkeling, andere hadden het sociale aspect als doorslaggevend drijfveer. Tijdens hun vrijwilligerswerk zijn de waarde-expressief motieven belangrijk geworden. Nu is natuurbesef en de natuur beschermen voor volgende generaties een veelgehoord motief.

Enkele citaten uit de interviews

Wat dat betreft ben ik echt een consument van het vrijwilligerswerk. (A5)

Als mensen iets er van onthouden en als ik ze terug zie.. ja dan heb ik iets bereikt. Het is voor mij een beetje een roeping om mensen over de streep te trekken en ze te laten genieten van hetgeen wat er gratis is. Je hebt gewoon natuur naast de deur. Het is hobby met een roeping. (A3)

Ik doe mijn vrijwilligerswerk omdat ik het leuk vind. Toch zou ik ook voor een zieke tante zorgen, omdat ik vind dat dat heel normaal is. (A4)

Als jij respect hebt voor de natuur, hebben anderen dat ook. (A9)

Ego-defensieve functie

Zeven vrijwilligers zijn actief in het natuurbeheer als compensatie voor wat men mist in het dagelijkse werk (A1, A3, A4, A5, A6, A7, A10). Motieven als lekker bijkomen van mijn drukke baan, lichamelijke energie gebruiken in plaats van geestelijke en even geen zeurende baas, spelen een belangrijke rol voor deze vrijwilligers.

Drie vrijwilligers (A2, A6, A9) noemen het argument dat ze structuur nodig hebben in hun vrije tijd.

Vrijwilliger A8 voelt zich schuldig als hij geen vrijwilligerswerk doet.

Enkele citaten uit de interviews

Het is de ideale bezigheid om bij te komen van mijn werk. (A1, A3, A4, A5, A6, A7, A10)

Als ik dit werk niet zou doen dan zou ik mijn vrije tijd vaker verlummelen. (A6)

Samenvatting

In elk van de vier theoretische functies noemen de geïnterviewde vrijwilligers uiteenlopende, eigen motieven voor hun werk. De diverse functies zijn niet voor elke vrijwilliger even belangrijk. Blijkbaar heeft iedere vrijwilliger een eigen profiel.

In de kapitaal-vergrotende functie zijn de vrijwilligers in te delen in drie verschillende groepen: soortenbeheerders, gidsen, de landschapsonderhouders. Waar kennisontwikkeling voor de eerste twee groepen van belang is, is dat voor de derde groep minder. Dit maakt dat vrijwilligers op verschillende manieren resultaat van hun werk ervaren. De soortenbeheerders en gidsen zien voornamelijk op lange termijn en indirect effect van hun werkzaamheden. Doeners zien (graag) direct resultaat. Overigens vindt een van de doeners kennis ook belangrijk en herkent effect op langere termijn.

In de sociaal-aanpassende functie is een duidelijke spreiding van motieven te herkennen. Die spreiding loopt van omgevingsgericht naar ego-gericht. De meeste vrijwilligers vinden de sociale contacten belangrijk (dus omgevings-gericht). Bij een enkeling speelt dit motief een matige rol. Belangrijker is daar een ego-gericht motief. Dan kan zijn: 'het vinden van een baan', 'het meedoen aan het maatschappelijke gebeuren' of 'het gewaardeerd worden'.

Veel vrijwilligers hebben ook motieven die in de waarde-expressieve functie vallen. Hun werk kan voortvloeien uit de wens natuurervaringen op te doen, maar ook uit de wens zich in te zetten voor natuurbescherming. Sommigen hebben algemene waarde-expressieve motieven hebben voor hun werk. In de loop van de tijd verschuiven de motieven van verscheidene vrijwilligers van natuurgerichte ervaringen naar algemene waarde-expressieve motieven, dit geldt met name voor de gidsen.

Binnen de ego-defensieve functie worden slechts enkele verschillende motieven genoemd. Meestal hebben ze betrekking op compensatie voor het dagelijkse leven. Er zijn slechts enkele vrijwilligers die aangeven dat vrijwilligerswerk belangrijk is voor structuur en regelmaat van de dag. Hoewel het compensatie-motief voor de vrijwilligers belangrijk is, ligt het toch niet voor de hand om de gehele ego-defensieve functie als belangrijk te omschrijven. De genoemde motieven passen namelijk ook in de kapitaal-vergrotende functie: iets doen wat uitdagend is.

De meest genoemde motieven vallen in de kapitaal-vergrotende en sociaal-aanpassende functies. In deze functies is dan ook de grootste spreiding van motieven te vinden. De waarde-expressieve en ego-defensieve functies worden ook veel genoemd, maar vrijwilligers zijn op basis van deze functies onderling niet te onderscheiden.

Motieven kunnen veranderen in de loop van de tijd.

5.2.2 Functies van de Monitor Kleine Landschapselementen

Tijdens het interview is er gevraagd naar de specifieke motieven om te participeren in de Monitor Kleine Landschapselementen. In de genoemde motieven zijn verschillende functies te herkennen, de uitspraken hebben met name betrekking op aspecten binnen de kapitaal-vergrotende, de sociaal-aanpassende en waarde-expressieve functie.

Zeven vrijwilligers noemen motieven binnen de kapitaal-vergrotende functie. Enkele veelgehoorde motieven: je leert echt naar je omgeving kijken, leuk want ik heb verstand van zaken'. Deze vrijwilligers zijn actief in landschapsonderhoud, soortenbeheer of als gids.

Vijf vrijwilligers benadrukken de sociale aspecten in de Monitor. Het is leuk en interessant om in groepjes te werken: je maakt er dan echt wat van, ook samen, je hebt leuke gesprekken met eigenaars bijvoorbeeld.

De meeste vrijwilligers, zes, zijn zich terdege bewust van de doelstelling van het project en willen daarom een bijdrage leveren. Men ziet het belang van kleine landschapselementen

heel duidelijk: Kleine landschapselementen zijn natuurlijk hartstikke belangrijk en die mogen niet zomaar verdwijnen. En: De gemeentes kunnen aan het werk met de gegevens die ze krijgen van Alterra, die hebben wij dan weer aangeleverd. Uit deze motieven blijkt dat de waarde-expressieve functie in dit project ook een rol speelt: men wil tot uitdrukking brengen dat dit vrijwilligerwerk belangrijk, nuttig en zinvol is. Andere motieven die in deze functie genoemd worden zijn: Als je iets belangrijk vind, kun je ook een bijdrage leveren.

Enkele andere veelgehoorde motieven: Het is weer eens wat anders. Vijf vrijwilligers benadrukken ook dat het fijn dat het project kortstondig is:

Elk jaar opnieuw kan ik beoordelen of ik een paar weken mee wil helpen.

Enkele citaten uit de interviews

Ik ben toen door iemand van de weidevogels gekoppeld en dat vond ik eigenlijk wel leuk. Ik heb ook een gedeelte alleen gedaan, maar dat vond ik een stuk minder leuk. Ook voor de kennis is dat wel handig. Met zijn tweeën maak je er dan ook wat gezelligs van. Dat is wat mij betreft ook de bedoeling van het vrijwilligerswerk. (A1)

Als je met meerdere mensen zo'n project doet, kun je echt leuke discussies hebben over het landschap. Dat gaat vanzelf, je hoeft het niet met elkaar eens te zijn. (A4)

Want ik wil meer weten en meer zien van mijn eigen omgeving. (A3)

Wij hebben gezamenlijk gewerkt, het is gezellig en je komt tot meer. (A2)

Het is overzichtelijk en eindig. (A5)

Samenvatting

De belangrijkste motieven om te participeren in de Monitor Kleine Landschapselementen zijn in te delen in de kapitaal-vergrotenende functie. Dit geldt ook voor de vrijwilligers die actief zijn in het landschapsonderhoud. Daarnaast hebben vrijwilligers motieven in de sociaal-aanpassende functie. Ook de waarde-expressieve functie is van belang.

5.3 Natuurbeelden van de vrijwilligers

In deze paragraaf komen de natuurbeelden van de vrijwilligers van de Monitor Kleine Landschapselementen aan de orde. Het natuurbeeld wordt bepaald aan de hand van twee kenmerken: het ideaalbeeld van natuur en de definitie van natuur. In deze paragraaf wordt daarom als eerste de stellingen met betrekking tot het ideaalbeeld van de natuur besproken. Als tweede wordt de definitie van de natuur per vrijwilliger besproken aan de hand van citaten. De gewenste invloed van de mens is hierbij voornamelijk belangrijk. Als derde wordt er gekeken of de natuurbeelden van de vrijwilligers te ordenen zijn op basis van activiteiten.

In deze paragraaf wordt onderscheid gemaakt in drie natuurbeelden: het wildernis natuurbeeld, het arcadisch natuurbeeld en het brede natuurbeeld. Deze natuurbeelden onderscheiden zich in de invloed van de mens. In het wildernis natuurbeeld vermindert elke invloed van de mens de natuurwaarde, natuurgebieden moeten een behoorlijke omvang hebben en groen in de stad is geen natuur. Mensen met een arcadisch natuurbeeld hebben een idyllisch beeld van de natuur, de natuur moet verzorgd worden en het gaat om mooie landschappen. Ook kleine stukjes groen kunnen natuur zijn, evenals groen in de stad. In het brede natuurbeeld is alles wat groeit en bloeit natuur.

Stellingen met betrekking tot ideaalbeeld natuur

Tijdens het interview is de vrijwilligers gevraagd te reageren op tien stellingen met betrekking tot het ideaalbeeld van de natuur. Onderstaande tabellen geven de meningen van

de vrijwilligers weer. De stellingen zijn tijdens het interview met A2 nauwelijks aan bod gekomen.

Tabel 5.1a: Uitspraken van vrijwilligers met betrekking tot de autonomie van natuur.

Stellingen	JA	NEE	TWIJFEL
Autonomie van natuur			
a. Naarmate een natuurgebied langer door de mens met rust is gelaten, neemt de waarde van het gebied toe	A1, A2, A3, A5, A6, A7	A4, A9	A8, A10
b. Een gebied is pas echt een natuurgebied als de mens geen invloed uitoefent op dat gebied.	A1, A7	A3, A4	A5, A6, A8, A9, A10

De vrijwilligers zijn niet eensgezind over de autonomie van natuur. Zes vrijwilligers zeggen dat de waarde van het gebied toeneemt naarmate het door de mens langer met rust is gelaten. Twee vrijwilligers, A4 en A9, zijn het hier niet mee eens. Twee vrijwilligers, A8 en A10 twijfelen hierover.

Ook over stelling b. is men verdeeld. Zes vrijwilligers twijfelen, twee vrijwilligers vinden de stelling waar, terwijl vrijwilliger A3 en A4 het hier niet mee eens zijn.

Tabel 5.1b: Uitspraken van vrijwilligers met betrekking tot de schaalgrootte van natuur.

Stellingen	JA	NEE	TWIJFEL
Schaalgrootte			
c. Om een gebied als natuur te bestempelen, moet het een behoorlijke omvang hebben.	A1, A7	A3, A4, A5, A8, A9, A10	A6
d. Kleine stukjes groen in de stad vind ik geen natuur		A1, A3, A4, A6, A7, A8,	A9

Over stelling c. zijn de meningen eveneens verdeeld. Twee vrijwilligers vinden dat een natuurgebied een behoorlijke omvang moet hebben, dit sluit aan bij het wildernis natuurbeeld. Zeven andere vrijwilligers zijn het daar niet mee eens, of twijfelen erover. Binnen de antwoorden van de vrijwilligers is spreiding te zien:

Ook in de stad kun je van een stukje groen genieten. Daar gaat het me meer om. Als het groter wordt, is het aantrekkelijker want er is meer te zien. Het individuutje is een schakel in een groter geheel en dat geldt ook in de stad maar ook buiten. (A3)

Dat hangt heel erg af van de omgeving. Als je een grote randzone hebt in de sfeer van het natuurgebied dan kan een natuurgebeid klein, maar waardevol zijn. (A5)

De zeven vrijwilligers bij wie het tijdens het interview ter sprake is gekomen, vinden kleine stukjes groen in de stad wel natuur. Vrijwilliger A9 vindt dat de stukjes dan wel mooi moeten zijn, een trapveldje is geen natuur.

Tabel 5.1c: Uitspraken van vrijwilligers met betrekking tot aanwezigheid van menselijke artefacten.

Stellingen	JA	NEE	TWIJFEL
Aanwezigheid menselijke artefacten			
e. Hoogspanningsmasten of windmolens maken natuurgebieden minder waardevol	A1,A3,A6,A7, A8, A9, A10	A4, A5	
f. Als ik wandel in de natuur, zie ik liever geen bebouwing	A1,A3,A5, A6,A7, A8,A9,A10	A4	

Zeven van de negen vrijwilligers vinden bebouwing een verstoring van de natuur. Hoogspanningsmasten en windmolens vindt men ook storend, maar de vrijwilligers geven aan dat toch als minder vervelend te ervaren: Je ontwikkelt een kokervisie, je kijkt er gewoon langs. Ook geven de vrijwilligers aan dat windmolens belangrijk zijn als alternatieve energiebron en daar moet je iets voor over hebben. Alleen vrijwilliger A4 vindt de aanwezigheid van menselijke artefacten niet storend.

Tabel 5.1d: Uitspraken van vrijwilligers met betrekking tot utilitaire karakter van natuur.

Stellingen	JA	NEE	TWIJFEL
Utilitaire karakter (functionaliteit)			
g. Een stuk grond dat vooral gebruikt wordt om voedsel op te verbouwen, is per definitie geen echte natuur.	A1,A6,A7	A3,A4,A5, A8,A9,A10	
h. Het verbouwen van gewassen en het houden van vee hoort bij de natuur.	A3,A4,A5,A7, A8,A9,A10	A1, A6	

Zes van de negen vrijwilligers vinden dat natuur en landbouw samen gaat. De vrijwilligers A1, A6 en A7 vinden dit niet. Alle vrijwilligers zijn van mening dat grootschalige monoculturen minder natuurlijk zijn dan kleinschalige landbouw. Ook hechten veel vrijwilligers aan mooie akkerranden, al dan niet ingezaaid. Het gaat om het mooie gezicht ervan.

A7 antwoordt niet consequent: landbouwgrond is per definitie geen echte natuur, maar het verbouwen van gewassen hoort wel bij de natuur.

Tabel 5.1e: Uitspraken van vrijwilligers met betrekking tot de mate van onderhoud

Stellingen	JA	NEE	TWIJFEL
Mate van onderhoud (ruigheid)			
i. Dode bomen en struiken in bossen en natuurgebieden moeten opgeruimd worden.	A4	A1,A3,A5,A6, A8, A10	A7, A9
j. Van mij hoeven ze het gras in de wegbermen en langs sloten nooit meer te maaien.	niet ter sprake gekomen		

Alleen vrijwilliger A4 vindt dat dood hout uit het bos moet. A7 vindt dat bomen die niet op natuurlijke wijze omgegaan zijn, weggehaald moeten worden. A9 vindt dat bossen in de buurt van steden goed onderhoud gepleegd moet worden, anders vinden er teveel vernielingen plaats.

Vrijwilliger A1, A7 (en A6) geven antwoorden die in lijn zijn met het ideaalbeeld van het wildernis natuurbeeld. A6 antwoordt op stellingen met betrekking tot het utilitaire karakter

van natuur in lijn met het wildernis natuurbeeld, de overige stellingen met het arcadisch natuurbeeld.

De vrijwilligers A3, A5, (A6,) A8, A9, A10 geven antwoorden die betrekking hebben op een breder beeld dan het wildernis beeld. Menselijk ingrijpen is toegestaan, ook kleine stukjes kunnen natuur zijn en natuur kan samen met landbouw. Menselijke artefacten daarentegen doen wel afbreuk aan de natuur.

Vrijwilliger A4 geeft antwoorden die overeen komen met het ideaalbeeld in het brede natuurbeeld. Menselijke invloed, inclusief artefacten, doet geen afbreuk aan de natuurwaarde: er is geen duidelijk onderscheid tussen stad en land, het agrarisch cultuurlandschap is net zo goed natuur.

Citaten met betrekking tot de definitie en ideaalbeeld van natuur

In Nederland zijn er geen natuurgebieden meer, alles moet door de mens onderhouden worden. Echte oerwouden, dat zijn natuurgebieden. Daar kun je dagen lopen zonder iets tegenkomen. (A1) Wildernis natuurbeeld.

De bacteriën onder mijn schoenen zijn ook natuur. Onafhankelijke natuur, dat is de mooiste natuur. Een parkachtig landschap is ook fantastisch, dat wordt een beetje opgehouden door grote grazers. Zelf zoek ik rust en ruimte. (A2) Diffuus natuurbeeld.

Waar iets groen is vind ik natuur, dat moet je heel breed zien. Ook in de stad kun je van een stukje groen genieten. In een gebied wat wij cultuur gemaakt hebben, moet het samen kunnen met natuur. Ik kan natuur en cultuur niet los zien. (A3) Arcadisch natuurbeeld

Ik heb wel eens gedacht, een achtertuin kan ook natuur zijn. Gebieden moeten in stand gehouden worden. Natuur en landbouw gaan goed samen. Hoogspanningsmasten hoef je niet te zien, je kijkt er gewoon om heen. Ik ben helemaal verliefd op het boerenlandschap. (A4) Breed natuurbeeld.

Een cultuurlandschap kan ook natuur zijn, er moet ruimte zijn voor kleine landschapselementen. Natuur kan aangelegd worden. Je moet de voorwaarden scheppen en dan moet je er van afblijven. (A5) Arcadisch natuurbeeld.

Er zijn zoveel invloeden dat je wel een beetje moet sturen om het waardevol te houden. De plantjes op de stadsmuur vind ik prachtig. Als je dat geen natuur mag noemen, dan hebben we helemaal geen natuur in Nederland. (A6) Arcadisch natuurbeeld.

Alles is erg versnipperd, eigenlijk moet het een behoorlijke omvang hebben. Het verbouwen van gewassen hoort wel bij de natuur, maar ze moeten wel eigenlijk inheemse soorten gebruiken. Je kunt natuur wel aanleggen, maar opgegeven moment moet je het met rust laten. (A7) Wildernis natuurbeeld.

Kleinschalig cultuurlandschap is het mooist. Een paar koeien in de wei vind ik toch wel wat hebben. Hoogspanningsmasten en bebouwing maken het minder waardevol. (A8) Arcadisch natuurbeeld.

Er moet toch wat onderhoud zijn, anders wordt het slordig. Een paar oude bomen vind ik wel mooi. Hoogspanningsmasten en windmolens vind ik lelijk. (A9) Arcadisch natuurbeeld.

Als ik op vakantie ga, zoek ik echt ruige gebieden. Dat niet al eeuwen door de mens is aangeharkt. Tegelijkertijd geniet ik eindeloos in de Weerribben. Dat is een mooi landschap, maar ook de natuur. Het kleine eilandje hier bij mijn huis vind ik ook natuur. (A10) Wildernis natuurbeeld, arcadisch natuurbeeld.

Natuurbeelden

Het natuurbeeld komt tot stand door een combinatie van het ideaalbeeld van natuur en een definitie van natuur. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het natuurbeeld van de vrijwilligers, hierbij wordt gelet of de antwoorden op de stellingen in lijn zijn met de citaten over de definitie van natuur. Zie tabel 5.2.

Tabel 5.2: Natuurbeeld van de vrijwilligers.

Vrijw.	natuurbeeld	consequente ideaalbeeld (stellingen) en definitie (citaten)
A1	wildernis	consequent, verschil binnen- en buitenland *
A2	diffuus	verschil van definitie en ideaalbeeld**
A3	breed/ arcadisch	stellingen hebben betrekking op arcadisch beeld, terwijl in het verhaal een breder beeld naar voren komt.
A4	breed	stelling a, b, e, f en i benadrukken brede natuurbeeld
A5	arcadisch	consequent
A6	wildernis/ arcadisch	verschil van definitie en ideaalbeeld ***
A7	wildernis	verhaal en stellingen in lijn met natuurbeeld. Alleen stelling h is niet consequent.
A8	arcadisch	consequent
A9	arcadisch	consequent
A10	wildernis/ arcadisch	verschil tussen binnen- en buitenland *

* De vrijwilligers zijn zich bewust van de invloed van de geschiedenis op de Nederlandse natuur. Enkele vrijwilligers hebben een duidelijke voorkeur voor wildernis natuur, maar weten dat in Nederland zo iets niet mogelijk is. De hoogst haalbare natuur is het kleinschalig cultuurlandschap, in het buitenland streven zij veel meer naar wildernis. Dit geldt met name voor vrijwilliger A1 en A10.

** Het verhaal A2 is inconsequent. Volgens hem is de échte natuur de wildernis natuur, terwijl hij een cultuurlandschap het mooist vindt. Tegelijkertijd is hij zich er van bewust dat alles wat leeft natuur kan zijn. Zijn natuurbeeld is diffuus.

*** In lijn met het wildernis natuurbeeld vindt vrijwilliger A6 dat landbouw en natuur niet samengaan. Kleine stukjes groen kunnen echter wel natuur zijn; dit is niet consequent met het wildernis natuurbeeld: Een gebied van 1 bij 1 km is geen wilde natuur ofzo. Ik bedoel hier hebben we prachtige oude stadsmuren met hele bijzondere plantjes. Dat is toch natuur. Dat is wel door mensen beïnvloed, maar ik vind het wel natuur. Anders kun je helemaal niets natuur noemen.

De vrijwilligers hebben verschillende meningen over de gewenste invloed van de mens op de natuur. Vrijwilligers A1, A7 (en A6) hebben een wildernis natuurbeeld. Dit betekent dat elke ingreep van de mens de natuurwaarde verkleint. Dit gaat samen met de activiteiten van de vrijwilligers in het natuurbeheer. A1 is actief in het soortenbeheer. A6 is gids, evenals A7. Tegenstrijdig is echter wel dat A1 ook actief is geweest in het landschapsonderhoud. Hierbij speelt wellicht het verschil van definitie van natuur in binnen- en buitenland. A7 is ook niet geheel consequent: in zijn eigen tuin kunnen plantjes worden geplant, als ze maar inheems zijn. Terwijl op grotere schaal kunnen er bijvoorbeeld geen grote predatoren worden ingezet om de wildstand te beheersen, omdat deze predatoren niet op natuurlijke wijze in het gebied gekomen zijn. Vrijwilligers A3, A4, A5, A8, A9, A10 vinden niet dat de invloed van de mens per definitie de waarde van de natuur vermindert. De vier vrijwilligers die actief zijn in het landschapsonderhoud zijn deze mening toebedeeld.

Samenvatting

De MKLE-vrijwilligers als groep hebben niet hetzelfde natuurbeeld. Vrijwilliger A1 en A7 hebben een wildernis natuurbeeld. A4 heeft een breed natuurbeeld. De zes andere vrijwilligers hebben een arcadisch natuurbeeld. Enkele vrijwilligers hebben verschillende

beelden over de binnen- en buitenlandse natuur. Ook verschilt voor een enkele vrijwilliger het ideaalbeeld van natuur met de definitie van natuur.

5.4 Het vrijwilligerskwadrant

De positie van de vrijwilligers in het kwadrant wordt bepaald aan de hand van 16 schriftelijke vragen die zijn beantwoord tijdens het interview. Per vraag moet een keuze gemaakt worden tussen twee stellingen. Sommige vrijwilligers konden voor enkele stellingen geen keuze maken en zijn opengelaten. De vrijwilligers is gevraagd om mondeling uit te leggen waarom ze geen keuze konden maken.

Het vergelijken van de posities in het kwadrant is niet mogelijk bij een ongelijk aantal vragen per persoon. Daarom is er gezocht naar een manier om dit verschil op te heffen. De vrijwilligers hebben niet dezelfde stellingen onbeantwoord gelaten; het weg laten van de open stellingen is daarom geen optie. Op basis van de mondelinge toelichting bij de stellingen blijkt dat vrijwilligers vaak toch een lichte voorkeur hebben voor een keuzemogelijkheid. Deze voorkeuren zijn vertaald in antwoorden, welke zijn gebruikt voor de bepaling van de totaalscore. Zo is het mogelijk om 16 stellingen per vrijwilliger te gebruiken. In bijlage C is de argumentatie voor de keuze van een stelling aan de hand van citaten weergegeven.

Tabel 5.3:

Het aantal punten door de vrijwilligers gescoord op de assen. In de vierde kolom staat het aantal stellingen dat opengelaten is per as.

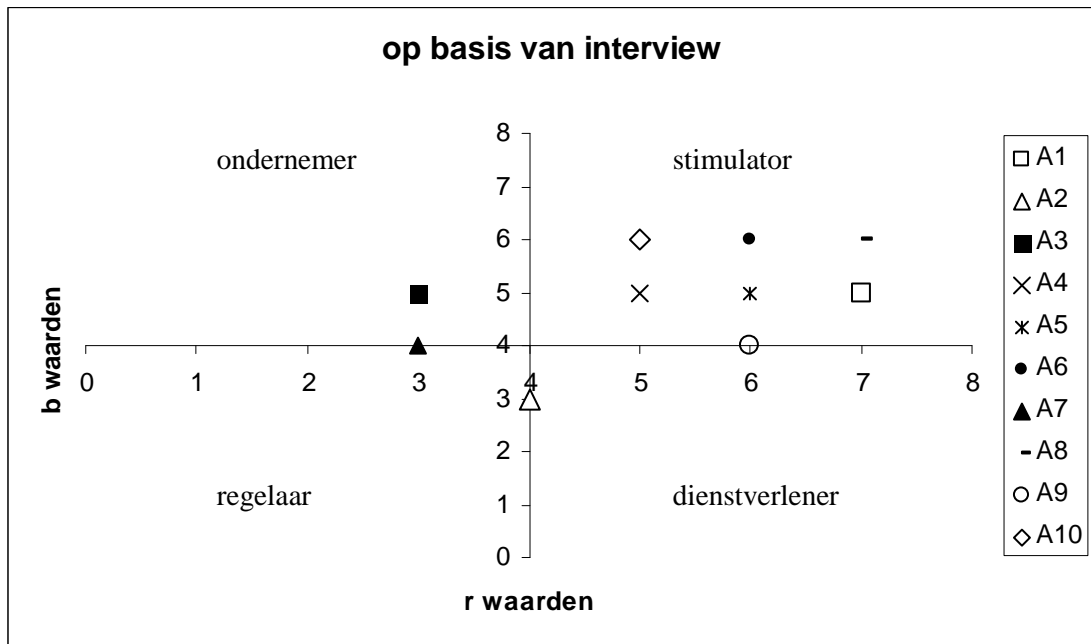
	r	b	Opengelaten vragen
A1	4	5	3x r, 1x b
A2	4	3	0
A3	3	4	2x r, 1x b
A4	5	5	0
A5	6	5	0
A6	6	6	1x r
A7	3	4	0
A8	6	6	1x r
A9	5	4	1x r
A10	5	6	0

Tabel 5.4:

Het aantal gescoorde punten per as, met de opengelaten vragen ingevuld op basis van informatie uit het open interview.

	r	b
A1	7	5
A2	4	3
A3	3	5
A4	5	5
A5	6	5
A6	6	6
A7	3	4
A8	7	6
A9	6	4
A10	5	6

De scores uit tabel 5.4 zijn gebruikt voor het bepalen van de positie van de vrijwilligers in het vrijwilligerskwadrant. Zie figuur 5.1.

Figuur 5.1: Scores van vrijwilligers in het vrijwilligerskwadrant.

Uit figuur 5.1 blijkt dat zes van de tien vrijwilligers, A1, A4, A5, A6, A8, A10, gekarakteriseerd kunnen worden als 'stimulator'. Voor het type stimulator is de sociaal-aanpassende functie het belangrijkste, ook spelen de waarde- expressieve functie en de vergroting van eigen kapitaal een belangrijke rol. Eén vrijwilliger, A3, scoort als ondernemer; het vergroten van eigen kapitaal staat voor op, de sociaal-aanpassende functie is ook belangrijk. Drie vrijwilligers scoren grenswaarden: A2 tussen ego gericht en omgevingsgericht, regelaar of dienstverlener. Bij beide typen is de sociaal-aanpassende en waarde-expressieve functie belangrijk. Het verschil is tussen het belang van de kapitaal-vergrotende functie. Deze functie is bij de regelaar van groot belang, terwijl dit bij de dienstverlener niet zo is. A7 scoort gemiddeld op de as tussen veiligheid en uitdaging, ondernemer of regelaar. Het verschil zit in de ego- defensieve functie. Deze functie is belangrijk bij de regelaar, terwijl dit van ondergeschikt belang is voor de ondernemer. Vrijwilliger A9 scoort ook gemiddeld op de as tussen veiligheid en uitdaging, maar scoort in vergelijking met A7 veel hoger op de ego – omgevingsas. Het gaat om de typen dienstverlener en stimulator. De ego-defensieve functie is belangrijk voor de dienstverlener, terwijl de kapitaal-vergrotende functie belangrijk is voor de stimulator.

Op basis van activiteiten zijn er geen groepen te herkennen in de scores van de vrijwilligers. De vier vrijwilligers die actief zijn in het landschapsonderhoud, A4, A8, A9, A10, zijn wel allemaal stimulator. Echter, A1 en A2 zijn beiden actief in het soortenbeheer, maar zijn in het vrijwilligerskwadrant relatief ver uit elkaar; (4,3) en (7,5). A1 is stimulator, A2 is regelaar/ dienstverlener. In de groep van de gidsen scoren A3 en A7 nagenoeg hetzelfde: (3,5) en (3,4). A5 en A6 scoren ook bijna gelijk: (6,5) en (6,6).

Ook op basis van natuurbeelden zijn er geen groepen te herkennen in het vrijwilligerskwadrant. Vrijwilliger A1 en A7 hebben op basis van informatie uit paragraaf 5.3 hetzelfde natuurbeeld, het wildernis natuurbeeld. In het vrijwilligerskwadrant liggen zij met scores van (7,5) en (3,4) betrekkelijk ver uit elkaar. Vrijwilliger A4 heeft als enige het brede natuurbeeld, maar heeft in het vrijwilligerskwadrant een gemiddelde score (5,5). De vrijwilligers met het arcadisch natuurbeeld liggen ook niet geclusterd in het kwadrant.

Samenvatting

Uit figuur 5.1 komt naar voren dat de vrijwilligers relatief weinig verspreid in het vrijwilligerskwadrant liggen. Het merendeel is ‘stimulator’ of scoort daarbij in de buurt. Op basis van activiteiten of natuurbeelden zijn er geen groepen te herkennen in het kwadrant.

5.5 Vergelijking van motieven en vrijwilligerskwadrant

In de paragraaf wordt er een vergelijking gemaakt tussen motieven van de vrijwilligers en positie van de vrijwilligers in het kwadrant. De typen in het vrijwilligerskwadrant vertegenwoordigen namelijk specifieke motieven van vrijwilligerswerk. De motieven uit het interview zijn op basis van een open gesprek verkregen. De posities in het kwadrant zijn bepaald op basis aan de hand van een gesloten vragenlijst. In deze paragraaf worden de uitkomsten van beide methoden met elkaar vergeleken. De vergelijking wordt mogelijk door de motieven te ordenen naar de functies van Clary & Snyder (1991). Zie tabel 5.5.

Tabel 5.5: Van alle vrijwilligers de kwadranttypering op grond van de gesloten vragen en de profilering op grond van de open vragen.

De vier functies:

1 = waarde-expressieve functie / 2 = sociaal-aanpassende functie / 3 = kapitaal-vergrotenende functie / 4 = ego-defensieve functie

De vier kwadranttypen met de hun typerende functies:

Ondernemer (2,1) / Stimulator (1,2,3) / Regelaar (2,3,4) / Dienstverlener (3,4)

Vrijwilliger	Kwadranttype op basis van gesloten vragen	Profiel op basis van open vragen
A1	Stimulator(1,2,3)	1,2,4
A2	Regelaar(2,4,3) Dienstverlener(3,4)	2,3,4
A3	Ondernemer(2,1)	eerst 2,4 nu 1,2,3
A4	Stimulator(1,2,3)	1,3,4
A5	Stimulator(1,2,3)	2,4,3
A6	Stimulator(1,2,3)	eerst 2,4 nu 1,3,4
A7	Ondernemer(2,1) Regelaar(2,4,3)	2,3,1
A8	Stimulator(1,2,3)	4,3
A9	Stimulator(1,2,3) Dienstverlener(3,4)	4,1,3,2
A10	Stimulator(1,2,3)	4,1,3

Slechts bij drie vrijwilligers geven beide methoden overeenkomstige functies, namelijk voor A2, A6 en A9. De overige zeven vrijwilligers hebben grotendeels of geheel andere overheersende functies van vrijwilligerswerk op open en gesloten vraagwijze.

Vrijwilliger A1 is volgens het kwadrant type stimulator. Voor dit type is de ego-defensieve functie van ondergeschikt belang. Tijdens het interview is echter naar voren gekomen dat deze functie belangrijk is. De waarde- expressieve functie is belangrijk voor de stimulator. Tijdens het interview zijn er geen motieven genoemd in deze functie. De vrijwilliger is actief in andere sectoren, dit kan betekenen dat motieven als ‘tonen van betrokkenheid’ toch belangrijk is.

De resultaten van vrijwilliger A3 verschillen met name met betrekking tot de waarde-expressieve functie. Uit het interview komt naar voren dat de functie heel belangrijk is, terwijl dat in het type ondernemer niet zo is.

A4, A8 en A10 zijn volgens de resultaten van het kwadrant ‘stimulator’. Voor dit type is de kapitaal-vergrotenende functie belangrijk is. Deze vrijwilligers geven echter in het open interview nauwelijks motieven die binnen deze functie vallen.

A5 is in het kwadrant stimulator. De sociaal-aanpassende functie is belangrijk voor dit type, deze functie is echter tijdens het open interview nauwelijks genoemd.

Voor A7 zijn voornamelijk de kapitaal-vergrotenende en waarde-expressieve functie belangrijk. De typen uit het vrijwilligerskwadrant kennen deze combinatie van functies niet.

Samenvatting

De typen uit het vrijwilligerskwadrant vertegenwoordigen bepaalde functies van vrijwilligerswerk. Voor zeven van de tien vrijwilligers blijken de functies die verkregen zijn uit het open interview af te wijken van de functies uit het vrijwilligerskwadrant.

6. Discussie

In dit hoofdstuk wordt de resultaten van dit onderzoek vergeleken met andere studies. Paragraaf één bespreekt de motieven en natuurbeelden van de MKLE- vrijwilligers en vergelijkt de resultaten met literatuur over soortenbeheerders en landschapsonderhouders. Paragraaf twee bespreekt het vrijwilligerskwadrant en de bijbehorende vragenlijst. Paragraaf drie gaat in op de mogelijkheden van de functionele benadering van vrijwilligerswerk.

6.1 Motieven en natuurbeelden van de MKLE- vrijwilliger

6.1.1 Motieven

In de literatuur wordt op basis van motieven twee typen natuurvrijwilligers onderscheiden; soortenbeheerders en landschapsonderhouders (Filius et al., 1998, Volker *et al.*, 1998, Landschapsbeheer Nederland, 2004). De soortenbeheer-vrijwilligers vinden motieven in de kapitaal-vergrotenende functie thuishoren van belang, terwijl de landschapsonderhouders met name waarde hechten aan motieven horend bij de sociaal-aanpassende functie. In deze paragraaf wordt gekeken of de geïnterviewde vrijwilligers in dezelfde categorieën natuurvrijwilligers vallen. De motieven worden besproken aan de hand van de vier functies van vrijwilligerswerk (Clary & Snyder, 1991).

Tabel 6.1: Type vrijwilliger en de belangrijkste functies voor het betreffende werk vanuit de theorie en empirie.

	Type vrijwilliger	Belangrijkste functie
Theorie (Filius <i>et al.</i> , 2000)	<ul style="list-style-type: none"> • Landschapsonderhouder • Soortenbeheerder 	<ul style="list-style-type: none"> • Sociaal-aanpassend • Kapitaal-vergrotenend
Regulier	<ul style="list-style-type: none"> • Landschapsonderhouder • Soortenbeheerder • Gids 	<ul style="list-style-type: none"> • Sociaal-aanpassend • Ego-defensief • Kapitaal-vergrotenend • Sociaal-aanpassend • Kapitaal-vergrotenend
Empirie MKLE	<ul style="list-style-type: none"> • Landschapsonderhouder • Soortenbeheerder • Gids 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapitaal-vergrotenend • Sociaal-aanpassend • Sociaal-aanpassend • Kapitaal-vergrotenend • Kapitaal-vergrotenend • Sociaal-aanpassend

De motieven van reguliere activiteiten blijken inderdaad in verschillende groepen verdeelbaar te zijn. De onderscheidende motieven vallen in de kapitaal-vergrotenende en sociaal-aanpassende functie. In lijn met eerder onderzoek geven de soortenbeheer-vrijwilligers aan dat kennisontwikkeling van belang is. De vrijwilligers actief in het landschapsonderhoud vinden het sociale aspect van het werk belangrijker. Op basis van de kapitaal-vergrotenende en sociaal-aanpassende functie is er echter ook een derde groep te herkennen. Deze groep bestaat uit (IVN-) gidsen en vindt zowel de sociaal-aanpassende als kapitaal-vergrotenende functie van belang. Voor deze activiteit noemen ze specifiek onderscheidende motieven.

Niet alleen de kapitaal-vergrotenende en sociaal-aanpassende functie worden genoemd voor het natuurvrijwilligerswerk. Vrijwilligers vinden de ego-defensieve functie ook belangrijk, dit geldt met name voor drie landschapsonderhoud vrijwilligers. De waarde-expressieve functie speelt ook een belangrijke rol. De vrijwilligers noemen echter uiteenlopende motieven in de waarde-expressieve en ego-defensieve functie, welke niet naar activiteit zijn

in te delen. Alleen de motieven binnen de sociaal-aanpassende en kapitaal-vergrotende functie lijken daarom activiteit gebonden.

Enkele vrijwilligers participeren in verscheidende activiteiten, bijvoorbeeld in zowel het gidsen als in het soortenbeheer, of zijn overgestapt van landschapsonderhoud naar soortenbeheer (zie tabel 6.2). Vrijwilligers hebben gedeeltelijk dezelfde motieven voor de andere activiteit. Soortenbeheerder A1, die actief was als landschapsonderhouder, zegt: 'Het is natuurlijk ook belangrijk dat je sociale contacten houdt, mensen met dezelfde interesse tegenkomt.' In het soortenbeheer zoekt hij ook het sociale aspect. Vrijwilligers kunnen dus voor verschillende activiteiten dezelfde motieven hebben.

Een activiteit kan echter ook functies vertegenwoordigen die een vrijwilliger in ander werk als minder belangrijk ervaart. In een veranderde context of situatie kunnen motieven die in eerste instantie minder belangrijk leken, naar voren komen als hoofdmotivatie. De motieven die de vrijwilligers noemen voor het participeren in de MKLE onderschrijven deze waarneming. Vrijwilligers herkennen in de Monitor verschillende functies die aansluiten bij hun motieven. De belangrijkste functies die vertegenwoordigd worden door de Monitor zijn de kapitaal-vergrotende en sociaal-aanpassende functie. De vrijwilligers werkzaam in het landschapsonderhoud benadrukken motieven van de kapitaal-vergrotende functie. Deze functie is in hun 'reguliere' vrijwilligerswerk veel minder van belang. De soortenbeheerder voelt zich echter meer aangesproken door het sociale aspect van de Monitor. Er zijn dus enkele vrijwilligers die zich interesseren voor aspecten van de MKLE die in hun reguliere werk niet aanwezig zijn. Dit geldt voor soortenbeheerder A1 en A2 en landschapsonderhouder A4, A9 en A10. Ook de gidsen A3, A5 en A6 hebben voor de MKLE andere motieven dan voor hun reguliere vrijwilligerswerk: 'je leert het landschap als geheel bekijken', 'het doet een beroep op je basiskennis.'

Tabel 6.2: Overzicht van de vrijwilligers op basis van hun activiteiten.

Vrijwilliger	Soortenbeheer	Gids	Landschaps- onderhouder
A1	X		x
A2	X		
A3	x	X	
A4			X
A5	x	X	x
A6		X	
A7	x	X	
A8			X
A9	x		X
A10			X

X: hoofdactiviteit van betreffende vrijwilliger.

x: belangrijke nevenactiviteit van vrijwilliger, of werk wat diegene in het verleden heeft uitgevoerd.

De MKLE- vrijwilligers hebben voor dezelfde taken zowel overeenkomstige als verschillende motieven. In dit onderzoek zijn op basis van de kapitaal-vergrotende en sociaal-aanpassende functie verschillende groepen te herkennen; landschapsonderhouders, soortenbeheerders en gidsen. Iedere vrijwilliger formuleert zijn of haar persoonlijke motieven binnen deze functies anders. Vrijwilligers noemen ook motieven in de ego-defensieve functie en waarde- expressieve functie, welke niet te ordenen zijn naar activiteit. Binnen een groep heeft iedere vrijwilliger dan ook een persoonlijk profiel, waarin de functies van verschillend belang zijn. Dezelfde taak vertegenwoordigt verschillende functies. Dit sluit aan bij de functionele benadering van vrijwilligerswerk (Clary & Snyder, 1991)

De vrijwilligers die hebben meegewerkt in dit onderzoek zijn al actief voor de Monitor Kleine Landschapselementen. Dit betekent dat zij gemotiveerd zijn voor verscheidene taken, die voor hen verschillende functies vertegenwoordigen. Wellicht zijn niet alle natuurvrijwilligers zo breed georiënteerd. Hiermee zal dus rekening moeten worden gehouden bij het aantrekken van nieuwe MKLE vrijwilligers.

6.1.2 Natuurbeelden

Naast motieven verschillen de door Filius *et al.* (2000) beschreven natuurvrijwilligers ook in natuurbeelden. In de literatuur wordt gesteld dat mensen met een grote betrokkenheid in de natuur een ander natuurbeeld hebben dan de gemiddelde Nederlander. De vrijwilligers in het landschapsonderhoud hebben een arcadisch natuurbeeld, terwijl soortenbeheerders een wildernis natuurbeeld hebben. Filius *et al.* (2000) beschrijven ook het brede natuurbeeld. Dit natuurbeeld blijkt vooral voor te komen bij andere groepen met grote betrokkenheid in natuur, zoals jagers en vissers.

De genoemde drie natuurbeelden zijn in dit onderzoek gebruikt om de natuurbeelden van de vrijwilligers van de Monitor Kleine Landschapselementen te karakteriseren.

Tabel 6.3: De natuurbeelden van de vrijwilligers.

Type vrijwilliger	Natuurbeeld
Soortenbeheerder	
A1	Wildernis
A2	-
Landschapsonderhouder	
A4	Breed
A8	Arcadisch
A9	Arcadisch
A10	Wildernis/ arcadisch
Gids	
A3	Breed/ arcadisch
A6	Wildernis/ arcadisch
Gids, soortenbeheerder	
A5	Arcadisch
A7	Wildernis

Zoals uit tabel 6.3 op te maken valt, zijn de resultaten van dit onderzoek naar natuurbeelden veel minder eenduidig. Slechts één soortenbeheer-vrijwilliger (A1) en één gids (A7) hebben het wildernis natuurbeeld. Vrijwilliger A7 is echter 20 jaar actief geweest als soortenbeheerder. Gids A6 en landschapsbeheerder A10 zijn de enigen die kiezen voor aspecten van zowel het arcadisch als het wildernis natuurbeeld. Twee landschapsonderhouders (A8, A9) en een gids (A5) die ook veel monitoringswerkzaamheden verricht, hebben een arcadisch natuurbeeld. Het brede natuurbeeld komt ook voor onder de vrijwilligers; A4 is een landschapsonderhouder, terwijl A3 een gids is. Het interview met A2 heeft te weinig gegevens opgeleverd om iets te kunnen zeggen over het natuurbeeld.

Bij enkele vrijwilligers (A1, A6, A10) sluit het ideaalbeeld niet aan bij hun definitie van natuur. Het liefst zouden zij op grote schaal onbeïnvloede natuur zien. Daarentegen waarderen zij het kleinschalig cultuurlandschap en vinden dit type landschap erg mooi. Als verklaring geven zij dat echte natuur in Nederland niet haalbaar is door te grote menselijke invloeden in het verleden. A1 en A10 gaan in het buitenland op zoek naar deze onbeïnvloede natuur.

Heel Nederland is eigenlijk geen natuurgebied meer. Het is allemaal zo verstedelijkt en zulke kleine oppervlakten. Ik spreek eigenlijk altijd over parken voor me zelf. [...] Echte oerwouden zijn natuurgebieden. (A1)

De plantjes op de stadsmuur vind ik prachtig. Als je dat geen natuur mag noemen, dan hebben we helemaal geen natuur in Nederland. (A6)

Buijs & Volker (1998) stellen dat eigen ervaring, opvoeding invloed hebben op het natuurbeeld van een persoon. De invloed van deze factoren is voor enkele vrijwilligers bepalend voor hun natuurbeeld. Vrijwilliger A4 heeft een breed natuurbeeld, gevormd door zijn jeugd op een boerderij. Nu verlangt hij terug naar vroeger.

Ik heb een gelukkige jeugd gehad op de boerderij in een maatschappelijk andere tijd. Dat is nu helemaal anders, maar ik wilde graag terug naar deze jeugdgedachte. (A4)

Vrijwilligers A1 en A7 antwoorden inconsequent met het wildernis natuurbeeld op de stelling met betrekking tot natuur in de stad. Beiden antwoorden dat kleine stukjes groen ook natuur zijn. Volgens het wildernis natuurbeeld komt echte natuur alleen voor op grote eenheden, zonder invloed van de mens. De stellingen met betrekking tot de autonomie van de natuur zijn wel in lijn met het wildernis natuurbeeld beantwoord.

Buijs (2000) beschrijft een natuurbeeld dat ook onderscheid maakt op basis van de invloed van de mens en schaalgrootte: het autonomie natuurbeeld. Het autonomie natuurbeeld lijkt enigszins op het wildernis natuurbeeld. Ook binnen dit natuurbeeld ligt de nadruk op de onbeïnvloede natuur. Centraal staat echter de autonomie van natuur, de onafhankelijkheid van menselijke invloed, in plaats van de wildernis als ideaalbeeld. In tegenstelling tot het wildernis natuurbeeld kan deze autonomie ook op kleine schaal vorm krijgen. Natuur bestaat niet alleen in natuurgebieden, maar ook in de stad, rond huis of in de berm langs de weg (Buijs, 2000). De resultaten van vrijwilligers A1 en A7 lijken beter aan te sluiten bij een autonomie natuurbeeld aangezien zij stellen dat natuur onafhankelijk is van de mens, maar kan op kleine schaal voorkomen.

Het ideaalbeeld van de natuur is bepaald aan de hand van stellingen verkregen uit eerder onderzoek naar natuurbeelden (Buijs, 2000; Filius *et al.*, 2000). De vrijwilligers konden in een open vraaggesprek op de stellingen reageren. Op deze manier was het mogelijk om enige nuance te krijgen in de antwoorden van de vrijwilligers. Tegelijkertijd is een goede vergelijking mogelijk van de vrijwilligers onderling en met de resultaten uit literatuur omdat de vaste stellingen centraal staan in het gesprek. Ook de definitie van natuur is vastgesteld op basis van verbale weergaven. Terwijl in veel eerder onderzoek naar de definiëring van natuur met foto's is gewerkt of gesloten vragen (Buijs, 2000; Filius *et al.*, 2000). Voor dit aspect van de natuurbeelden waren van te voren geen onderwerpen vastgesteld. Dit heeft tot gevolg dat de uitspraken van de vrijwilligers met name op landschap georiënteerd zijn. De vrijwilligers benadrukken ieder verschillende aspecten van natuur of landschap. De definitie van natuur is lastig te bepalen omdat vergelijking van de uitspraken onderling nauwelijks mogelijk is. Ook is vergelijking met literatuur lastig omdat er geen vaste onderwerpen besproken zijn. Deze methode is daarom niet zo geschikt. De resultaten van dit onderzoek naar natuurbeelden moeten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

6.2 Natuurvrijwilligers in het vrijwilligerskwadrant

6.2.1 Het vrijwilligerskwadrant

De positie van vrijwilligers in het kwadrant wordt bepaald aan de hand van een vragenlijst met 16 vragen. Per vraag moet de vrijwilliger een keuze maken tussen stelling A of B (zie tabel 6.4 voor een voorbeeldvraag).

Tabel 6.4: Voorbeeld vraag

	Keuze	Stelling
1	A	Ik werk het liefst in een organisatie die niet strak/informeel georganiseerd is.
	B	Ik werk het liefst in een organisatie die strak/formeel georganiseerd is.

De stellingen corresponderen met de twee assen uit het vrijwilligerskwadrant. De vrijwilliger kan zodoende maximaal acht punten scoren per as. Het beperkte aantal haalbare punten maakt het model gevoelig. Een enkele onduidelijke stelling kan relatief veel invloed hebben op de positie in het kwadrant. De vrijwilligers gaven tijdens het interview aan dat sommige stellingen onduidelijk waren. Deze opmerkingen geven een duidelijk idee van waar deze moeilijkheden ontstaan. Aan de hand van citaten worden nu enkele opmerkingen gemaakt ten aanzien van de vragenlijst.

Ten eerste, zo stellen de vrijwilligers, zijn de stellingen geen tegengestelden van elkaar. In beide schuilt wel een kern van waarheid, waardoor het bijna onmogelijk is om een duidelijke keuze te maken.

Nou, ik vind feedback altijd wel belangrijk. Want dan weet je of je het goed doet, of je op die weg moet doorgaan. Maar ik ben ook wel graag mijn eigen baas. Dat speelt allebei. (A8)

Maar dat laatste onderdeel, ik hoef niet persé verandering. Ik hoef geen verandering om de verandering.[...] Als het goed is, dan hoeft het niet te veranderen. Maar je moet wel kijken, is het nog wel goed?(A10)

Vraag 2, dat zijn twee verschillende dingen. Je moet achteraf wel feedback krijgen. (A2)

Ten tweede vragen de stellingen naar de manier van werken binnen de organisatie. De participanten geven aan dat die manier van werken betrekking heeft op vrijwilligers werkzaam in een kantoor, welke verschilt bij activiteiten in de natuur.

Ik krijg liever opdrachten dan dat ik ze geef. Of ik geef liever opdrachten dan dat ik ze krijg. Bij ons is dat niet zo. Er is een klus en we pakken dat met zijn allen aan. Er is niemand die opdrachten aan een ander geeft.(A9)

Een gesloten schriftelijke vragenlijst heeft als nadeel dat het geen ruimte geeft voor de motivatie van antwoorden. Omdat de vragenlijst tijdens het interview werd ingevuld, is het in dit geval wel mogelijk om ter plekke te vragen naar de motivatie van een bepaalde keuze. Doorvragen leidt tot inzicht in de manier van denken van een respondent. A7 bij de keuze tussen (a) ik vind het belangrijk dat anderen me aardig vinden en accepteren en (b) Ik vind het belangrijk dat mijn plannen worden geaccepteerd.

Dat kan beiden. Ik vind in dit geval dat anderen me aardig vinden en accepteren, want dat betekent dat mijn plannen meer geaccepteerd worden. Want ik vind nu niet direct dat mijn ideeën en plannen geaccepteerd worden, dat niet. Maar als ze me aardig vinden dan is het logischerwijs gevolg dat ze eventueel ook mijn plannen accepteren. (A7)

Uit zijn antwoord blijkt dat acceptatie van anderen een middel is voor zijn doel: acceptatie van zijn plannen. Deze stellingen hebben betrekking op de ego – (sociale) omgevings as. Met zijn keuze voor de stelling acceptatie van anderen scoort hij dus een punt voor de sociale omgeving, terwijl zijn doel meer ego-gericht is.

Drie bovenstaande redenen zijn aanleiding geweest om de vragenlijst te analyseren op de functieverdeling in de stellingen. Tabel 6.5 geeft een voorbeeld van het toekennen van functies aan de stellingen. Voor iedere stelling is bepaald op welke functie van vrijwilligerswerk deze betrekking heeft (zie voor analyse van de gehele vragenlijst bijlage D). Deze analyse geeft inzicht in welke functies ten grondslag liggen aan de positionering van vrijwilligers in het kwadrant.

Tabel 6.5: Voorbeeld van toekenning van een functie aan een stelling.

Vraag	Functie	As	Stelling
16	4		A Ik houd me vooral bezig met de taken waar ik verantwoordelijk voor ben.
	3	b	B Ik ben zowel in als naast mijn werkzaamheden steeds op zoek naar nieuwe kansen en mogelijkheden, zowel voor de organisatie als voor mezelf.

1 = waarde-expressieve functie / 2 = sociaal-aanpassende functie / 3= kapitaal-vergrotenende functie
4= ego-defensieve functie

Uit tabel 6.6 blijkt dat de stellingen voornamelijk betrekking hebben op twee functies van vrijwilligerswerk: de sociaal-aanpassende en kapitaal-vergrotenende functie. Clary & Snyder (1991) onderscheiden echter nog twee functies; waarde-expressief en ego-defensief. In de vragenlijst wordt nauwelijks gevraagd naar deze functies. In de beschrijving van de vier kwadranttypen komen wel alle functies naar voren. Dat betekent dat de vragenlijst niet goed op het kwadrant aansluit.

Tabel 6.6: De stellingen vrijwilligerskwadrant per as. Daarachter het overwegende functionele motief (Clary & Snyder, 1991) eigen interpretatie.

Stelling	As	Functie	Stelling	As	Functie
1 b	b	3	2 a	r	2/4
3 a	b	3	4 a	r	2
5 b	b	3	7 a	r	2
6 a	b	2	8 b	r	2
9 a	b	3?	10 b	r	2/4
11 a	b	1	12 b	r	2/4
14 a	b	4?	13 a	r	2
16 a	b	3	15 b	r	2

1 = waarde-expressieve functie / 2 = sociaal-aanpassende functie /
3= kapitaal-vergrotenende functie / 4= ego-defensieve functie

Uit bovenstaande opmerkingen ten aanzien van de vragenlijst, komt naar voren dat de positionering van de natuurvrijwilligers geen volledig beeld geeft van hun motieven en kwaliteiten.

6.2.2 Vergelijking individuele vrijwilliger op vrijwilligerskwadrant en motieven.

Uit paragraaf 5.5 blijkt dat de resultaten van de motieven uit het open gesprek niet in overeenstemming zijn met de functies die de typen uit het kwadrant vertegenwoordigen (kortweg een verschil tussen open en gesloten schriftelijke vragen). Bij zes vrijwilligers verschillen de belangrijkste functies voor hun vrijwilligerswerk. Twee soorten discrepanties

komen voor: Het is mogelijk dat vrijwilligers nagenoeg dezelfde positie hebben in het vrijwilligerskwadrant, terwijl uit het interview blijkt dat zij op open vragen verschillende antwoorden geven (bv. A7 en A3). Andersom komt ook voor; vrijwilligers die nagenoeg dezelfde motieven noemen in het vraaggesprek zijn relatief ver van elkaar gepositioneerd in het kwadrant (bv. A3 en A6).

Voor deze discrepanties zijn meerdere oorzaken te noemen. De voornaamste reden is dat de positie van de vrijwilligers in het kwadrant onzeker is. Er zijn vier mogelijke redenen waarom de uitkomsten van de vragenlijst niet het gewenste resultaat geven: (1) de stellingen zijn geen tegengestelden van elkaar (2) de stellingen vragen niet naar motieven maar naar werkwijzen (3) sommige stellingen zijn doel en middel (4) de vragenlijst heeft betrekking op maar twee functies, in plaats van de onderscheiden vier (zie voor een uitgebreide uitwerking van kritiekpunten paragraaf 6.2.1).

Ook het gebruik van functies kan een reden zijn voor de verschillende resultaten. Om een vergelijking mogelijk te maken tussen de open en gesloten vraagwijze, zijn de motieven twee keer vertaald naar de functies van vrijwilligerswerk. Het clusteren naar functies kent als belangrijkste nadeel dat motieven soms in meerdere functies onderverdeeld worden, waardoor functies elkaar gedeeltelijk kunnen overlappen (zie een uitgebreide beschrijving van het gebruik van functies paragraaf 6.3). Het is soms lastig om consequent de functies toe te kennen. Hierdoor kunnen interpretatieverschillen ontstaan zodat beide methoden verschillende resultaten geeft.

De open en gesloten vragen schetsen de vrijwilligers in verschillende situaties. Het vrijwilligerskwadrant beschrijft de verschillen tussen de vrijwilligers en zal daarom die functies benadrukken waarbij het verschil tussen de vrijwilligers het duidelijkst is. Op basis van de open vragen wordt een totaal profiel van een vrijwilliger ontwikkeld. De positie ten opzichte van een andere vrijwilliger niet belangrijk. Ook hierdoor kunnen de verschillen in functies worden verklaard.

6.3 De functionele benadering van vrijwilligerswerk

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de functionele benadering van vrijwilligerswerk beschreven door Clary & Snyder (1991). Vrijwilligerswerk heeft een aantal functies voor de vrijwilligers: sociaal- aanpassende functie, kapitaal-vergrotenende functie, waarde-expressieve functie en de ego- defensieve functie. Voor deze functionele benadering is gekozen vanwege de praktische toepasbaarheid. Bij de ordening van motieven naar functies kwamen enkele onvolkomenheden naar voren, die consequenties kunnen hebben voor de vertaling van onderzoeksresultaten naar de praktijk.

Enkele motieven kunnen in meerdere functies ingedeeld worden. De soms onduidelijke scheiding tussen de functies is voornamelijk zichtbaar in de ego-defensieve functie en de kapitaal-vergrotenende functie: compensatie voor wat men mist in het dagelijkse leven en iets doen wat men doorgaans niet doet. Veel vrijwilligers noemen motieven met deze strekking: 'Het is de ideale manier om bij te komen van mijn werk'. Sommige vrijwilligers noemden dit motief als zelfbescherming. Anderen bedoelden te zeggen dat ze zich in het vrijwilligerswerk kunnen ontwikkelen. Het verhaal van de vrijwilliger rond deze uitspraak is nodig om dit motief in de juiste context te plaatsen.

De motieven binnen de sociaal-aanpassende functie zijn te uiteenlopend. Deze functie noemt zowel ego- gerichte motieven als 'ervaring opdoen voor een betaalde baan'. Maar ook omgevingsgerichte motieven vallen in deze functie, bijvoorbeeld vrijwilligerswerk voor sociale contacten.

Uit bovenstaande interpretatiemoeilijkheden blijkt dat het soms onduidelijk is welke functie voor een vrijwilliger belangrijk is. Binnen een functie kan , ook zijn de motieven soms

onduidelijk. Als dit wordt vertaald naar de wervingspraktijk waar wordt gestreefd naar het inspelen op persoonlijke motieven, leidt dit tot de verkeerde wervingsboodschap. Potentiële vrijwilligers zullen zich niet aangesproken voelen.

Clary & Snyder (1999) beschrijven ook deze moeilijkheden van het interpreteren van de vier onderscheiden functies. Zij voegen twee functies toe:

- de carrière gerichte functie: carrière gerichte ervaringen opdoen in het vrijwilligerswerk;
- de mentaal verrijkende functie: mentale groei en ontwikkeling door vrijwillige activiteiten.

De carrière-gerichte functie zal binnen de sociaal-aanpassende functie de ego-gerichte motieven met betrekking tot werkervaring wegvangen. De motieven binnen deze functie zullen eenduidiger zijn.

De functionele benadering van vrijwilligers biedt verschillende mogelijkheden voor de praktijk. Voor organisatie die werken met vrijwilligers is niet reëel en zinvol om met elk individueel motief rekening te houden. De zes functies van Clary & Snyder (1999) bieden echter voldoende ruimte om inzicht te verschaffen in de motieven van vrijwilligers. Zeker omdat uit dit onderzoek blijkt dat met name de kapitaal-vergrotende en sociaal-aanpassende functie activiteit gebonden zijn. De sociaal-aanpassende functie is nu eenduidiger geformuleerd. Voor organisaties is het ook mogelijk om vooraf te bekijken welke functies een taak vervult. De werving van vrijwilligers kan hier dan op inspelen. Vrijwilligers kiezen namelijk bewust taken die bij hun belangrijkste motieven aansluiten (Houle *et al.*, 2005).

7. Conclusie en aanbevelingen

Dit hoofdstuk beantwoordt de onderzoeksvragen:

Hoe is de vrijwilliger in de Monitor Kleine Landschapselementen te typeren, in termen van natuurbeelden, motieven en de verschillende typen uit het vrijwilligerskwadrant?

1. Welke natuurbeelden hebben de vrijwilligers?
2. Welke motieven hebben de vrijwilligers, zowel voor hun werk in de Monitor als hun reguliere vrijwilligerswerk? En welke functies zijn belangrijk?
3. Waar zijn de MKLE-vrijwilligers gepositioneerd in het vrijwilligerskwadrant?
4. Sluiten de motieven van de vrijwilligers aan bij hun positie in het vrijwilligerskwadrant?
5. Zijn MKLE-vrijwilligers op basis van onderzochte kenmerken soortenbeheerders of landschapsonderhouders?
6. Is het vrijwilligerskwadrant geschikt voor natuur- en landschapsvrijwilligers?

Onderzoeksvragen 1 tot 3 komen aan de orde in het eerste deel van de conclusies

Onderzoeksvragen 4 tot 6 worden beantwoord in het tweede deel van de conclusies

Het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele aanbevelingen voor verder onderzoek.

7.1 Conclusies

Conclusie ten aanzien de motieven en natuurbeelden

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de functionele benadering van vrijwilligerswerk als ordeningsprincipe van motieven. Gebleken is, dat vrijwilligers uiteenlopende motieven hebben voor hun vrijwilligerswerk en dat deze motieven in alle functies van het werk vallen. De kapitaal-vergrotende en sociaal-aanpassende functie lijken activiteit gebonden. Op basis van deze twee functies zijn er drie groepen vrijwilligers te herkennen:

- de landschapsonderhouders (deze groep vindt de sociaal-aanpassende functie belangrijk)
- de soortenbeheerders (deze groep vindt de sociaal-aanpassende functie belangrijk)
- de gidsen (voor deze groep zijn beide functies van belang)

De waarde-expressieve functie en ego-defensieve functie zijn voor alle vrijwilligers in meer of mindere mate belangrijk, maar daar zijn geen groepen in te herkennen.

Vrijwilligers participeren vaak in meerdere activiteiten. Soms hebben ze dezelfde motieven voor die activiteiten. Het kan echter ook zo zijn dat een activiteit functies vertegenwoordigt die een vrijwilliger in andere activiteit als minder belangrijk ervaart. In een veranderende context of situatie kunnen motieven die in eerste instantie minder belangrijk leken, naar voren komen als hoofdmotivatie. Dit wordt bevestigd door de motieven voor de Monitor Kleine Landschapselementen. De vrijwilligers benadrukken dat de Monitor uitdagingen biedt die in het reguliere werk niet aan de orde komen. De landschapsonderhouders willen graag kennis opdoen, terwijl de soortenbeheerders in het sociale aspect zijn geïnteresseerd. Daarnaast vinden vrijwilligers ook landschapsgerelateerde motieven belangrijk.

De vrijwilligers van de Monitor Kleine Landschapselementen hebben verscheidende natuurbeelden. Het arcadisch natuurbeeld komt voor bij zowel de landschapsonderhouders als de soortenbeheerders. Daarnaast hebben enkele vrijwilligers ook een wildernis natuurbeeld of breed natuurbeeld. De keuze voor het type natuurvrijwilligerswerk lijkt niet in verband te staan met het natuurbeeld; op basis van activiteiten zijn er geen groepen te onderscheiden.

De groep vrijwilligers actief in de Monitor Kleine Landschapselementen is op basis van motieven heterogeen. Vrijwilligers hebben verscheidene profielen, waarin verschillende functies belangrijk zijn. In de praktijk betekent dit dat er een brede groep potentieel

geïnteresseerden zijn voor de Monitor. Ook landschapsonderhoud vrijwilligers zijn gemotiveerd om te participeren in dit project.

Conclusie ten aanzien van natuurvrijwilligers in het vrijwilligerskwadrant

In het kwadrant liggen de vrijwilligers relatief dicht bij elkaar. Op basis hiervan zijn de meeste vrijwilligers te typeren als ‘stimulator’ of daar dichtbij in de buurt. De vragenlijst bij het vrijwilligerskwadrant bevat echter enige onvolkomenheden. Zo geeft de positie in het kwadrant waarschijnlijk geen volledig beeld van de motieven en kwaliteiten van de vrijwilligers.

Uit de vergelijking van motieven na aanleiding van het open gesprek en de motieven van de kwadranttypen komt naar voren dat de uitkomst van beide methoden nogal verschillen. Uit het open gesprek blijkt dat vrijwilligers uiteenlopende motieven en functies hebben voor hun werk, dit in tegenstelling tot de resultaten van het kwadrant waar de meeste vrijwilligers immers ‘stimulator’ zijn. Vrijwilligers geven verder aan dat in een veranderde context andere functies naar voren komen als hoofdmotivatie. Voor het kwadrant betekent dat vrijwilligers afhankelijk van de context of situatie een ander kwadranttype kunnen vertegenwoordigen.

Toch kan de informatie uit het vrijwilligerskwadrant een zinvolle bijdrage leveren in het beschrijven van typen vrijwilligers. Vrijwilligers zijn namelijk het best te werven door aan te sluiten op persoonlijke motieven. Zij zoeken doelgericht activiteiten die aansluiten op deze beweegredenen. Het is daarom zinvol om voor een taak of activiteit een specifiek vrijwilligersprofiel te ontwikkelen. Het kwadrant kan daarbij een zinvolle bijdrage leveren. De functionele benadering kan hier ook een goed worden toegepast: het is mogelijk om een taak te beschrijven aan de hand van belangrijkste functies die het voor een vrijwilliger kan vervullen.

Ook kan het vrijwilligerskwadrant organisaties inzicht geven in welk type vrijwilliger actief is in hun organisatie. Het kwadrant beschrijft namelijk ook kwaliteiten en werkwijzen van vrijwilligers. Een goede vragenlijst aan de basis van het kwadrant is echter noodzakelijk.

Een toepassing: Op basis van de open gesprekken blijkt dat de Monitor Kleine Landschapselementen voornamelijk de kapitaal vergrotende functie vertegenwoordigd. Ook de sociaal-aanpassende functie is belangrijk. Dit zou betekenen dat het type ‘stimulator’ geschikt is voor deze taak. De belangrijkste motivatie voor dit type ligt zowel in de kapitaal-vergrotende en sociaal-aanpassende functie.

7.2 Aanbevelingen

Uit dit onderzoek blijkt dat ook landschapsonderhoud vrijwilligers willen participeren in de Monitor Kleine Landschapselementen. Zij zien in dit project uitdagingen die in het reguliere werk niet aan de orde komen. Deze uitdagingen hebben voornamelijk te maken met het vergroten van eigen kapitaal. Het is voor Landschapsbeheer Nederland zinvol om inzicht te krijgen in hoeveel vrijwilligers deze brede interesse hebben.

Het is zinvol om een vragenlijst te ontwikkelen die beter aansluit bij het vrijwilligerskwadrant. De positie van de vrijwilligers in het kwadrant is dan meer waarheidsgetrouw. De extra informatie die het model verschaft kan dan efficiënt worden toegepast.

Literatuurlijst

- Alleijn, F. & M. van Heuven, 2001.** *25 jaar Landschapsbeheer Nederland. Historie en perspectief voor de toekomst.* In: *Natuurlijk Buiten* (november): 4-6.
- Baarda, D.B. & M.P.M. de Goede, 1997.** *Basisboek Methoden en Technieken, Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek.* Stenfert Kroese, Houten.
- Boer, T.A. de & R. Schulting, 2002.** *Zorg(en) voor natuur. Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2001.* Alterra, rapport 453, Wageningen.
- Buijs, A. 2000.** *Natuurbeelden van de Nederlandse bevolking.* In: *Landschap* 17(2): 97-112.
- Buijs, A.E. & C.M. Volker, 1997.** *Publiek draagvlak voor natuur en natuurbeleid.* DLO-Staring centrum, rapport 546, Wageningen.
- Buijs, A.E. & P. Filius, 1998.** *Natuurbeelden in de praktijk. De invloed van natuurbeelden en natuurvisies op gedrag en mening over het beleid.* DLO-Staring centrum en IBN-DLO, rapport 623, Wageningen.
- Clary E.G. & M. Snyder, 1991.** *A functional analysis of altruism and Prosocial Behavior: The Case of Volunteerism.* In: *Prosocial Behaviour*, M.S. Clark (red.), Sage publications, Newbury Park, 119-148.
- Dekker, P., 1999.** *Civil society en vrijwilligerswerk. Vrijwilligerswerk vergeleken: Nederland in internationaal en historisch perspectief.* Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Dijkstra H., E.J.M. Aertsen, H.G. Baas, H. Van Blitterswijk, M.S. Pels, 2003.** *Meetnet Kleine Landschapselementen. Meetdoelen en typologie.* Alterra, rapport 646, Wageningen.
- Dijkstra H., H. Van Blitterswijk, A. Oosterbaan, 2002.** *Kleine landschapselementen. Analyse van de beleidsvraag voor de ontwikkeling van een monitoringssysteem.* Alterra, rapport 491, Wageningen.
- Eijck, K. van & W. Knulst, 2001.** *Typen vrijwilligers en hun achtergronden.* In: *Vrijetijdstudies* 19(4): 5-21.
- Filius, P., A.E. Buijs, C.M. Goosen, 2000.** *Natuurbeleving door doelgroepen. Waarden en wensen van jagers, sportvissers, vogelwerkgroepleden en vrijwilligers in het landschapsbeheer.* Alterra, rapport 104, Wageningen.
- Gonlag, M.M. & Schraevesande-Gardei, J., 2006.** *Images of nature, a cultural analysis of nature images between New England (USA) and the Netherlands.* Student report, Wageningen University, Wageningen.
- Hal, T. van, M. Steenbergen, I. Wilbrink, 2004.** *Uitsluiten of uitnodigen? Trendrapport vrijwilligerswerk 2004/2005.* Alfabase, Alphen aan de Rijn.
- Hart, J. de, 2005.** *Civil Society en vrijwilligerswerk. Landelijk verenigd: grote ledenorganisaties over ontwikkelingen op het maatschappelijk middenveld.* Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Hottentot, M. & M. Kuperus, 2002.** *Wie heb ik, wie ben ik?* In: *Vakwerk 2*: 10-12.
- Houle, B.J., B.J. Sagarin, M.F. Kaplan, 2005.** *A functional Approach to Volunteerism: Do Volunteer Motives Predict Task Preference?* In: *Basic and Applied Social Psychology* 27(4): 337-344.

Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, Werkgroep van Kampstafleden, 1986. *Landschapsbeheer. Aanpak en educatieve mogelijkheden voor vrijwilligers.* De Bussy Ellerman Harms BV, Amsterdam.

Keulartz, J., S. Swart, H.J. Van der Windt, 2000. *Natuurbeelden en natuurbeleid: theoretische en empirische verkenningen.* Den Haag.

Koomen, A.J.M., W. Nieuwenhuizen, D.J. Brus, L.J. Keunen, G.J. Maas, T.N.M. van der Maat, T.J. Weijsschede, 2004. *Steekproef Landschap, Actuele veranderingen in het Nederlandse landschap.* Alterra, rapport 1049, Wageningen.

Kruk, M., 2003. *Vrijwilligerswerk: dat doen we samen!* Landschapsbeheer Nederland, Werk document versie 4.

Kuperus, M., 2005. *De vereniging op survival. Overlevingsstrategieën voor hedendaagse verenigingen.* Alfabase, Alphen aan de Rijn.

Landelijk Overleg Vrijwillig Landschapsbeheer, 1979. *Vrijwillig natuur- en landschapsbeheer in Nederland.* Beleidsnota.

Landschapsbeheer Nederland, 2000. *Werven en behouden van vrijwilligers en het belang van kennis en motieven. Een handleiding voor coördinatoren van lokale vrijwilligersgroepen.* MeboPrint, Amsterdam.

Landschapsbeheer Nederland, 2004. *Vrijwilligersgroepen in natuur- en landschapsbeheer.* Werkmap.

Lindeman, E., 1996. *Participatie in vrijwilligerswerk.* Proefschrift universiteit Utrecht, Thesis publishers, Amsterdam.

Meijs, L.C.P.M., 1997. *Management van vrijwilligersorganisaties.* Proefschrift universiteit Rotterdam, Publicard, Utrecht.

Natuurbeschermingsraad, 1993. *Natuur tussen de oren: Natuur- en landschapsbeelden en hun rol bij de ontwikkeling en vormgeving van beleid.* Natuurbeschermingsraad, Utrecht.

Oosterbaan A., C.A. van den Berg, H. Van Blitterswijk, A.J. Griffioen, J.Y. Frissel, H.G. Baas, M.S. Pels, 2004. *Meetnet Kleine Landschapselementen. Studie naar de methodiek, haalbaarheid en kosten aan de hand van proefinventarisaties.* Alterra, rapport 897, Wageningen.

Oosterbaan, A., C.A. van den Berg, H. van Blitterswijk, H. Dijkstra, A.J. Griffioen, 2005. *Optimalisatie Monitor Kleine Landschapselementen (MKLE) 2004, onderzoek naar het gebruik van luchtfoto's, veldcomputers, inventarisatie van cultuurhistorische en aardkundige elementen, aanvullend waarde voor Steekproef Landschap en opschaling van elementen naar landschapskwaliteit.* Alterra, rapport 1148, Wageningen.

Oosterbaan, A., C.A. van den Berg, H. van Blitterwswijk, A.J. Griffioen, H.G. Baas, M.S. Pels, 2004. *Kleine landschapselementen in de Schermer. Resultaten van een proefinventarisatie.* Alterra, rapport 975, supplement bij rapport 897, Wageningen.

SOVON, 1998. *Boeiende vogels of saaie pieten, 25 jaar vogelonderzoek SOVON.*

Uenk, S., 1998. *Het hooien, knotten en plaggen: hoofdzaak of bijzaak? De motieven van vrijwilligers in natuur- en landschapsbeheer.* Afstudeerscriptie Landbouw Universiteit Wageningen, Wageningen.

Van der Vegt, R., 2005. *Beelden van natuur, een studie naar natuurbeelden die bestaan onder Nederlandse Natuurbeschermingsorganisaties.* Student report, Wageningen University, Wageningen.

Volker, C.M., A.E. Buijs, M. Pleijte, 1998. *Vrijwilligerswerk voor natuur en landschap.* DLO-Staring centrum, rapport 625, Wageningen.

Vos, R. de, 2002. *Onvoltooide toekomst, Trendrapport vrijwilligerswerk 2002.* NOV Publicatie services, Utrecht.

Willems, L., 1993. *Vrijwilligerswerk tussen altruïsme, eigenbelang en burgerzin.*
In: Sociale Interventie 2: 9-16.

Willems, L.F.M., 1994. *Burgerzin en vrijwilligerszorg.* In: *Civil society: verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk.* In: P. Dekker (red.), Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijswijk: 185-200.

Persoonlijke mededeling

M. Kuperus, senioradviseur CIVIQ, maart 2006.

Bijlagen

Bijlage A Lijst van geïnterviewde vrijwilligers

Barbara van den Bosch
Henk Hietbrink
Dick Koeman
Jan Kees den Rooijen
Remke van Rijswijk
Bert Schaap
Adrian Stam
Henk Strijker
Wim Veldkamp
Theo de Wit

Bijlage B Interviewvragen vrijwilligers MKLE.

1. Voorstellen
 - a. Naam, leeftijd, beroep
2. Vrijwilligerswerk
 - a. Welk type werkzaamheden doet u nu?
 - b. Hoe vaak neemt u deel aan vrijwilligerswerk in natuur- en landschapsbeheer? Welke dag in de week? Bent u gedurende het gehele jaar actief?
 - c. Hoe lang doet u al vrijwilligerswerk? Waarom bent u vrijwilligerswerk gaan doen? (deden uw ouders ook vrijwilligerswerk).
 - d. Hoe bent u actief geworden in natuur- en landschapsbeheer? Bv. Zelf initiatief genomen, gevraagd door vrienden, gevraagd door club.
 - e. Bent u verandert van vrijwilligerswerk? Welk vrijwilligerswerk heeft u gedaan? Wilt u ook andere werkzaamheden doen? Zo ja, welke en waarom? Zo nee, waarom niet?
 - f. Doet u dit vrijwilligerswerk voor een natuurorganisatie? Bent u lid van deze club, zo ja, waarom precies deze organisatie en niet een andere.
 - g. Hoe bent u in contact gekomen met Landschapsbeheer?
3. Monitor Kleine Landschapselementen
 - a. U heeft meegedaan met een pilot MKLE. Hoe heeft u van dit project gehoord?
 - b. Waarom bent u actief geworden?
 - c. Wat vindt u van de werkzaamheden?
 - d. Welke kennis wordt er van u gevraagd?
 - e. Wat vindt u van de papieren/ administratie die er bij komt kijken?
4. Verwachtingen vrijwilligerswerk
 - a. Wat verwacht u van uw vrijwilligerswerk?
 - b. Wilt u beloond worden voor uw vrijwilligerswerk?
 - c. Op welke manier wordt de waardering voor uw werk het best geuit? Hoe gebeurt dat nu?
 - d. Wilt u voor uw vrijwilligerswerk iets terug krijgen van Landschapsbeheer?
 - e. Wilt u met het vrijwilligerswerk direct invloed hebben op het landschap of het beleid?
 - f. Heeft het directe nut voor beheer een invloed op uw keuze van het type vrijwilligerswerk?
5. Typen vrijwilligers/ verschillende motieven. In eerder onderzoek naar vrijwilligers wordt een onderscheid gesteld naar tel- en doevrijwilligers. Zij hebben verschillende interesses en motieven, ook hebben ze belangstelling voor ander type werkzaamheden. Daarom wil ik u vragen naar u motieven.
 - a. Tellers /doeners
 - b. Bent u een bepaald type? Welke denkt u?
 - c. Welk type is geschikt voor MKLE
 - d. Verschillen in natuurbeeld, mens – natuur

Het ideaalbeeld van natuur kan bepaald worden aan de hand van tien stellingen:

Autonomie van natuur

- Naarmate een natuurgebied langer door de mens met rust is gelaten, neemt de waarde van het gebied toe
- Een gebied is pas echt een natuurgebied als de mens geen invloed uitoefent op dat gebied.

Schaalgrootte

- Om een gebied als natuur te bestempelen, moet het een behoorlijke omvang hebben.
- Kleine stukjes groen in de stad vind ik geen natuur

Aanwezigheid menselijke artefacten

- Hoogspanningsmasten of windmolens maken natuurgebieden minder waardevol
- Als ik wandel in de natuur, zie ik liever geen bebouwing

Utilitaire karakter (functionaliteit)

- Een stuk grond dat vooral gebruikt wordt om voedsel op te verbouwen, is per definitie geen echte natuur.
- Het verbouwen van gewassen en het houden van vee hoort bij de natuur.

Mate van onderhoud (ruigheid)

- Dode bomen en struiken in bossen en natuurgebieden moeten opgeruimd worden.
- Van mij hoeven ze het gras in de wegbermen en langs sloten nooit meer te maaien

Vragenlijst bij het vrijwilligerskwadrant. De lijst is ontwikkeld door CIVIQ.

	As		Stelling
1	b	A	Ik werk het liefst in een organisatie die niet strak/informeel georganiseerd is.
		B	Ik werk het liefst in een organisatie die strak/formeel georganiseerd is.
2	r	A	Ik vind het belangrijk feedback te krijgen als ik met een klus/taak bezig ben.
		B	Ik geef er de voorkeur aan mijn eigen baas te zijn.
3	b	A	Ik ben altijd op zoek naar verandering en/of verbetering binnen mijn organisatie.
		B	Ik ben tevreden met de gang van zaken binnen mijn organisatie en hoef niet persé verandering.
4	r	A	Ik krijg liever opdrachten dan dat ik ze geef.
		B	Ik geef liever opdrachten dan dat ik ze krijg.
5	b	A	Als ik mij veilig voel binnen de organisatie scheidt dat ruimte om op een rustige en ontspannen manier mijn werkzaamheden uit te voeren.
		B	Als ik mij veilig voel binnen de organisatie geeft dat mij ruimte te experimenteren en dingen/vaardigheden uit te proberen.
6	b	A	Ik vind het leuk andere mensen te laten leren en te begeleiden in hun leerproces.
		B	Ik werk het liefst aan mijn eigen dingen en doe deze zo goed mogelijk.
7	r	A	Ik vind het leuk samen met anderen tot een gemeenschappelijke oplossing te komen.
		B	Ik vind het leuk om anderen met mijn eigen ideeën mee te krijgen om zo invloed te hebben.
8	r	A	Ik neem graag verantwoordelijkheid op me.
		B	Ik neem liever geen verantwoordelijk op me.
9	b	A	Ik vind het niet zo belangrijk dat iedereen precies weet wat hij/zij moet doen, dat regelt zich vanzelf wel binnen mijn organisatie.
		B	Ik vind het belangrijk dat iedereen in mijn organisatie precies weet wat en wanneer hij/zij iets moet doen.
10	r	A	Ik ben het liefst mijn eigen baas zodat ik ook de eindverantwoordelijkheid heb van een taak en/of project.
		B	Ik werk het liefst onder iemand zodat diegene de eindverantwoordelijkheid houdt en ik me daar niet druk over hoef te maken.
11	b	A	Vrijwilligerswerk neemt een hele belangrijke plaats in mijn leven in.
		B	Vrijwilligerswerk is iets dat ik ernaast doe.
12	r	A	Ik vind het belangrijk dat anderen zien dat ik een centrale rol vervul in de organisatie.
		B	Ik vind het belangrijk dat ik op een prettige manier mijn werkzaamheden uit kan voeren.
13	r	A	Ik vind het belangrijk dat anderen me aardig vinden en me accepteren.
		B	Ik vind het belangrijk dat mijn ideeën en plannen geaccepteerd worden.
14	b	A	Ik geef graag uitvoerende taken uit handen.
		B	Ik geef liever geen uitvoerende taken uit handen.
15	r	A	Ik houd het liefst vast aan mijn eigen idee.
		B	Ik ben over het algemeen bereid mijn eigen idee op te geven om daarmee tot consensus binnen de groep te komen.
16	b	A	Ik houd me vooral bezig met de taken waar ik verantwoordelijk voor ben.
		B	Ik ben zowel in als naast mijn werkzaamheden steeds op zoek naar nieuwe kansen en mogelijkheden, zowel voor de organisatie als voor mezelf.

Uitwerking tabel type vrijwilliger: Welk type vrijwilliger ben jij?

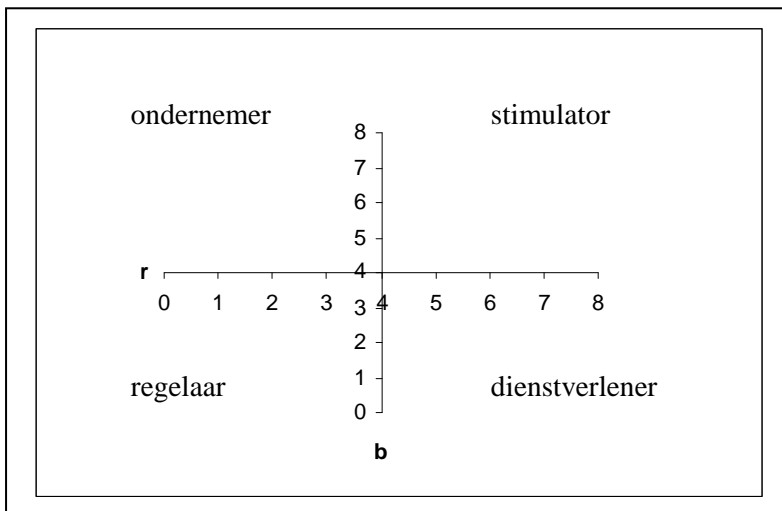
Vraag	O	B	L	R
1	A	B		
2			B	A
3	B	A		
4			B	A
5	A	B		
6	B	A		
7			B	A
8			A	B
9	B	A		
10			A	B
11	B	A		
12			A	B
13			B	A
14	B	A		
15			A	B
16	A	B		
Totaal	**		**	

Omcirkel per vraag de letter die jij hebt gekozen.

Tel vervolgens de totalen van de kolommen B en R bij elkaar.

Neem de scores uit kolom B en R over op de desbetreffende as (B of R) in het onderstaande figuur.

De twee scores samen geven je een plaats in onderstaand model en geven aan welk type vrijwilliger je bent.

Bijlage C Motivatie aanvullingen antwoorden.

Vrijwilliger A1

Er is geen keuze gemaakt bij stelling 4. Keuze A sluit het best aan bij zijn overwegingen. A1 is actief in uitvoerende taken.

Bij stelling 10 is ook geen keuze gemaakt. Antwoord B. Ook hier geldt, A1 wil graag uitvoerende taken uitvoeren.

Met betrekking tot stelling 13 ligt antwoord A voor de hand. Zijn hoofdmotivatie voor het vrijwilligerswerk zijn de sociale contacten:

Ik vind het wel leuk om sociaal met iemand samen te zijn, dat is eigenlijk de grootste drijfveer.

Bij stelling 14 is keuze B gerechtvaardigd, gezien de opmerking:

Er werd op gelegd wat je moest doen, dat vind ik dan niet prettig.

Vrijwilliger A3

Er is geen keuze gemaakt bij stelling 4. Maar de keuze B is voor de hand liggend vanwege de volgende opmerking:

Nee, ik doe het plannen met plezier. Misschien ben ik meer een stuurder dan een krijger.

Bij stelling 7 is ook geen keuze gemaakt. Toch lijkt antwoord B voor de hand te liggen. Dat volgt uit de volgende twee citaten:

Gemeenschappelijk vind ik ook wel wat. Maar in het land der blinden is 'één oog ' koning. En dan ben ik de koning. Je moet het ook samen kunnen doen, omdat je bij een club zit. Maar ik werk graag alleen.

en

Het is leuk om invloed te hebben en te laten zien dat je iets kan of ergens verstand van hebt.

Ook bij stelling 16 ontbreekt een keuze. Vanwege het volgende citaat lijkt keuze B voor de hand liggend:

Ik hou me voornamelijk bezig met de taken. Dat gidsen is voor mij je van het. Maar daar binnen wil ik me wel ontwikkelen.

Vrijwilliger A6

Hier is geen keuze gemaakt bij stelling 4. Uit het feit dat de vrijwilliger op dit moment excursie-coördinator is, valt af te leiden dat ze in ieder geval leiding kan en wil geven. Daarom lijkt het antwoord B me gerechtvaardigd.

Vrijwilliger A8

Hij geeft geen antwoord op stelling 2.

Op grond van de volgende citaten:

Ik ben graag mijn eigen baas, maar als ik dat niet ben dan vind ik het wel belangrijk dat ik goede feedback krijg. Want dan weet je of je het goed doet, of je op die weg moet doorgaan.

Ik vind het niet interessant om leiding te geven. Ik denk ook niet dat ik een goede leider zou zijn, dat speelt ook een rol. Dan moet je het niet doen. Dat wordt helaas niet altijd opgevolgd met alle ellende van dien

lijkt het voor de hand liggend om antwoord B in te vullen. Immers: Het is voor hem belangrijker om fatsoenlijk feedback te krijgen op zijn werkzaamheden dan dat hij graag zelf baas is. Hij werkt graag zelfstandig omdat het maar al te vaak voorkomt dat hogere mensen niet capabel zijn voor het werk dat ze moeten uitvoeren.

Vrijwilliger A9

Deze vrijwilliger maakt geen keuze bij stelling 10 maar geeft meerdere malen aan dat ze tevreden is met haar huidige, uitvoerende taken. Vandaar antwoord B.

Bijlage D Analyse van functies in de vragenlijst van het kwadrant.

In de kolom functie hebben de cijfers de volgende betekenis: 1 = waarde-expressieve functie; 2 = sociaal-aanpassende functie; 3 = kapitaal-vergrotende functie ; 4 = ego-defensieve functie.

	Functie	As		Stelling
1	4 3	b	A B	Ik werk het liefst in een organisatie die niet strak/informeel georganiseerd is. Ik werk het liefst in een organisatie die strak/formeel georganiseerd is.
2	4 3	r	A B	Ik vind het belangrijk feedback te krijgen als ik met een klus/taak bezig ben. Ik geef er de voorkeur aan mijn eigen baas te zijn.
3	3	b	A B	Ik ben altijd op zoek naar verandering en/of verbetering binnen mijn organisatie. Ik ben tevreden met de gang van zaken binnen mijn organisatie en hoef niet persé verandering.
4	2 3	r	A B	Ik krijg liever opdrachten dan dat ik ze geef. Ik geef liever opdrachten dan dat ik ze krijg.
5	2 3	b	A B	Als ik mij veilig voel binnen de organisatie scheidt dat ruimte om op een rustige en ontspannen manier mijn werkzaamheden uit te voeren. Als ik mij veilig voel binnen de organisatie geeft dat mij ruimte te experimenteren en dingen/vaardigheden uit te proberen.
6	2 3	b	A B	Ik vind het leuk andere mensen te laten leren en te begeleiden in hun leerproces. Ik werk het liefst aan mijn eigen dingen en doe deze zo goed mogelijk.
7	2 3	r	A B	Ik vind het leuk samen met anderen tot een gemeenschappelijke oplossing te komen. Ik vind het leuk om anderen met mijn eigen ideeën mee te krijgen om zo invloed te hebben.
8	3 2	r	A B	Ik neem graag verantwoordelijkheid op me. Ik neem liever geen verantwoordelijkheid op me.
9	3? 4	b	A B	Ik vind het niet zo belangrijk dat iedereen precies weet wat hij/zij moet doen, dat regelt zich vanzelf wel binnen mijn organisatie. Ik vind het belangrijk dat iedereen in mijn organisatie precies weet wat en wanneer hij/zij iets moet doen.
10	3 2, 4	r	A B	Ik ben het liefst mijn eigen baas zodat ik ook de eindverantwoordelijkheid heb van een taak en/of project. Ik werk het liefst onder iemand zodat diegene de eindverantwoordelijkheid houdt en ik me daar niet druk over hoef te maken.
11	1 3	b	A B	Vrijwilligerswerk neemt een hele belangrijke plaats in mijn leven in. Vrijwilligerswerk is iets dat ik ernaast doe.
12	3 2, 4	r	A B	Ik vind het belangrijk dat anderen zien dat ik een centrale rol vervul in de organisatie. Ik vind het belangrijk dat ik op een prettige manier mijn werkzaamheden uit kan voeren.
13	2 3	r	A B	Ik vind het belangrijk dat anderen me aardig vinden en me accepteren. Ik vind het belangrijk dat mijn ideeën en plannen geaccepteerd worden.
14	4? 3	b	A B	Ik geef graag uitvoerende taken uit handen. Ik geef liever geen uitvoerende taken uit handen.
15	3 2	r	A B	Ik houd het liefst vast aan mijn eigen idee. Ik ben over het algemeen bereid mijn eigen idee op te geven om daarmee tot consensus binnen de groep te komen.
16	4 3	b	A B	Ik houd me vooral bezig met de taken waar ik verantwoordelijk voor ben. Ik ben zowel in als naast mijn werkzaamheden steeds op zoek naar nieuwe kansen en mogelijkheden, zowel voor de organisatie als voor mezelf.

De stellingen van CIVIQ vrijwilligerskwadrant, per as. Daarachter het overwegende functionele motief Clary & Snyder (1991), eigen interpretatie.

Stelling	As	Functie
1b	b	3
2a	r	2/4
3a	b	3
4a	r	2
5b	b	3
6a	b	2
7a	r	2
8b	r	2
9a	b	3?
10b	r	2/4
11a	b	1
12b	r	2/4
13a	r	2
14a	b	4?
15b	r	2
16a	b	3